

Opleidingspakket

INNOVATIEVE EUROPESE ADVOCATEN OM DE RECHTEN VAN KINDEREN
MET EEN BEPERKING TE VERBETEREN

België

Bulgarije

Tsjechië en Slowakije

Ierland

Litouwen

Polen

Coördinator

Mede gefinancierd door de
Europese Unie

Inhoud

A.	Overzicht: wat zijn mensenrechten?	3
B.	Belangrijkste teksten	3
C.	Belangrijkste rechten	4
1.	Leven en opgenomen worden in de gemeenschap	6
2.	Het recht op onderwijs	7
3.	Recht op gezondheid	8
4.	Bescherming tegen misbruik	9
5.	Rechtstoegang	10
D.	Focus: Klein Meisje	12
E.	De Vaardigheden Opbouwen om Kinderen te Vertegenwoordigen	13
F.	Werken met Trauma's	16
G.	Redelijke en Procedurele Aanpassingen	17
H.	Middelen	22
1.	Regionaal – Europese mechanismen	24
2.	Internationale mogelijkheden	25
I.	Strategische Procedures	29
1.	Bepaal de algemene doelstelling en strategie om verandering te bewerkstelligen	30
2.	Bouw een team op voor rechtszaken	32
3.	Creëer selectiecriteria voor de zaak	32
4.	Plannen en toepassen van een intakeproces van een cliënt	33
5.	Een plan voor de zaak ontwikkelen	34
6.	Risico-evaluaties uitvoeren	35
7.	Creëer een ondersteuningsplan voor de cliënt	35
8.	Bewijzen verzamelen	36
9.	De procedure voeren	36
10.	Uitvoering van de uitspraak met inbegrip van pleitbezorging en opvolgingsrechtszaak	36

A. Overzicht: wat zijn mensenrechten?

Mensenrechten zijn fundamentele basisrechten waarop alle mensen recht hebben, louter door het feit dat ze mensen zijn. We denken dan aan het recht op vrijheid en leven. Het zijn universele rechten, wat betekent dat elke persoon ze heeft, wat ook zijn nationaliteit, woonplaats, geslacht, seksuele geaardheid of genderidentiteit, nationaliteit, ras en etniciteit, godsdienst, taal of andere status is. mensen die de stempel dragen van beperkingen of mentale gezondheidsproblemen hebben ook recht op alle mensenrechten, en dat zonder discriminatie.

Mensenrechten zijn gebaseerd op belangrijke principes, waaronder: universaliteit, gelijkheid, niet-discriminatie, en worden bepaald en verzekerd door de wet, zoals in internationale verdragen.

B. Belangrijkste teksten

Belangrijke teksten inzake mensenrechten omvatten:

- Universele Verklaring van de Rechten van de Mens ("UVRM")
- Internationaal Verdrag inzake Burgerrechten en Politieke Rechten ("IVBPR")
- Internationaal Verdrag inzake Economische, Sociale en Culturele Rechten ("IVESCR")
- VN-Verdrag inzake de Rechten van Personen met een Handicap ("VRMH")
- VN-Verdrag inzake de Rechten van het Kind ("VRK")
- VN Verdrag inzake de uitbanning van alle vormen van discriminatie van vrouwen ("VUVDV")
- VN-Verdrag tegen foltering en andere wrede, onmenselijke en ontorende behandeling of bestraffing ("VFWOOB")
- Internationaal Verdrag inzake de uitbanning van elke vorm van raciale discriminatie ("VURD")
- Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens ("EVRM")
- Europees Verdrag ter Voorkoming van Foltering en Onmenselijke of Vernederende Behandeling of Bestraffing ("EVVFOVBS")
- Handvest van de grondrechten van de Europese Unie
- Herzien Europees Sociaal Handvest

Deze teksten geven een overzicht van welke mensenrechten gegarandeerd zijn. Ze verplichten eveneens staten (dit betekent regeringen, parlementen en de rechterlijke macht van elk land) om mensenrechten te **respecteren, beschermen, promoten en na te komen**.

Afhankelijk van de ratificatiestatus, alsook van het stelsel dat van toepassing is in het land (monistisch of dualistisch), kunnen de rechten van deze en bepaalde andere internationale instrumenten rechtstreeks toepasselijk zijn in het nationale rechtstelsel. Bovendien voorzien de meeste nationale grondwetten ook bepalingen rond fundamentele mensenrechten.

Het vrijwaren van de rechten van kinderen met mentale beperkingen (kmmmb). Het CRK, dat werd opgericht in 1989, bepaalt de burgerlijke, politieke, economische, maatschappelijke en culturele rechten waarop alle kinderen recht hebben.¹ Deze rechten zijn van toepassing op elk kind, waar ze ook zijn of wie ze zijn. Volgens het CRK, dat het meest breed aanvaarde internationaal verdrag is (waarbij enkel de VS en Somalië nog steeds geen partijen zijn van het Verdrag), worden kinderen erkend als menselijke wezens met een aparte reeks rechten, en niet zomaar passieve

¹ Alle EU-lidstaten hebben het CRK geratificeerd.

verzorgingsvoorwerpen.² Artikel 23 van het CRK gaat specifiek over kinderen met mentale en fysieke beperkingen. Een VN Verdragsorgaan genaamd het Comité voor de Rechten van het Kind (CRK Comité) dat bestaat uit 18 onafhankelijke experts, volgt de toepassing van het CRK op. Het Comité beoordeelt verslagen die werden ingediend door Verdragsluitende staten aan het Verdrag en speelt ook een quasi-gerechtelijke rol bij het behandelen van individuele klachten.

Het CRPH, het nieuwste VN-verdrag, werd van kracht bij de twintigste ratificatie ervan in mei 2008³. Het vertegenwoordigt een paradigmaverschuiving, en evolueert weg van het **medische model van een beperking** dat mensen met beperkingen als voorwerpen beschouwt (van behandeling, beheer, bescherming, liefdadigheid en soms van medelijden en angst), in de richting van het **sociale model van beperking** dat mensen met beperkingen beschouwt als onderwerpen van het volledige gamma mensenrechten op gelijke basis met anderen, en waar mensen worden verondersteld beslissingen te kunnen nemen. Een inhoudelijk domein dat deze 'paradigmaverschuiving' aantoont is het recht om te leven in de gemeenschap.⁴ Het CRPD verwijst specifiek naar het CRK en de rechten van kinderen met beperkingen in Proloog para (r), Artikel 3(h), Artikel 4(3), Artikel 6 en Artikel 7. Zoals het CRK heeft het CRPH een nieuw VN verdragsorgaan opgericht genaamd het Comité voor de Rechten van Personen met een Handicap. Het Comité beoordeelt verslagen ingediend door Staten partijen aan het Verdrag (en schaduwverslagen ingediend door niet-gouvernementele organisaties) en speelt ook een quasi-gerechtelijke rol die individuele klachten behandelt.

Andere relevante internationale teksten die van bijzonder belang zijn in de EU zijn:

- i. EU Slachtoffers Richtlijn (2012/29/EU)⁵ die minimumnormen bepaalt rond de rechten, de ondersteuning en bescherming van slachtoffers van misdaden, en die ervoor zorgt dat mensen die het slachtoffer zijn geworden van misdaden erkend worden.
- ii. Richtlijnen van de Raad van Europa rond kindvriendelijke justitie⁶ die richtinggevend zijn om staten te helpen bij het opzetten van rechtssystemen die beantwoorden aan de specifieke behoeften van kinderen om ervoor te zorgen dat ze afdoende en doeltreffende toegang hebben tot justitiesystemen en er gehoord worden, gaande van de burgerlijke, administratieve tot strafrechtelijke sferen.
- iii. Normen opstellen over geïntegreerde kindbeschermingsstelsel van DG-Justitie Europese Commissie⁷ die normen zal opstellen voor stelsels die bescherming bieden en responsdiensten, en verzorgingsbeheer, om kinderen tegen geweld te beschermen.

C. Belangrijkste rechten

Kmmb worden met twee nadelen geconfronteerd als gevolg van hun leeftijd en beperking. Hun situatie situeert zich op het snijpunt tussen de rechten van het kind en de rechten van personen met

² Zie <http://www.unicef.org.uk/UNICEFs-Work/UN-Convention/> (bekeken op 14 mei 2016).

³ Tot op heden hebben 27 van de 28 EU-Lidstaten het CRPH geratificeerd: <https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsgno=IV-15&chapter=4&clang=en> (bekeken op 11 september 2016). Ierland moet het Verdrag nog ratificeren, maar heeft zich wel verbonden om dat voor eind 2016 te doen: mondelinge verklaring van de Minister van Staat van het Ierse Departement van Justitie en Gelijkheid met speciale verantwoordelijkheid door Beperkingsaangelegenheden, Finian McGrath TD, <http://www.justice.ie/en/JELR/Pages/SP16000149>, 22.06.2016 (bekeken op 11 september 2016).

⁴ De ITHACA Toolkit, <https://www.thl.fi/documents/189940/1878598/2.4IthacaToolkitEnglish.pdf/bbd4594f-a221-48be-822a-9c5fac843454>

⁵ <http://ec.europa.eu/justice/criminal/victims/indexen.htm>

⁶ <http://www.coe.int/en/web/children/child-friendly-justice>

⁷ <http://ec.europa.eu/justice/fundamental-rights/rights-child/protection-systems/indexen.htm>

beperkingen. Intersectionale (of meervoudige) discriminatie is een specifiek fenomeen in de theorie van mensenrechten, die een benadering is van een individuele identiteit die erkent dat verschillende identiteitscategorieën elkaar kunnen raken en naast elkaar kunnen bestaan in hetzelfde individu, op een zodanige manier die een kwalitatief verschillende ervaring creëert in vergelijking met elk van de individuele eigenschappen die erbij betrokken zijn. In de praktijk betekent dit dat een kind met beperkingen een andere ervaring zal hebben dan een kind zonder beperkingen en een volwassene met beperkingen, en dat hun ervaring niet zomaar een combinatie is van de twee. Ervaringen van kinderen met beperkingen zijn specifiek, en daardoor complexer dan louter de som van deze twee identiteiten. Kinderen, net zoals andere personen met beperkingen, genieten niet alleen van alle rechten van het CRK en het CRPH, maar ook van alle andere internationale en nationale mensenrechteninstrumenten. De CRK en CRPH moeten echter worden beschouwd als een *lex specialis* voor deze instrumenten.

De belangrijkste rechten die worden onderzocht in deze opleiding zijn:

1. Leven en opgenomen worden in de gemeenschap
2. Onderwijs
3. Gezondheid
4. Vrij zijn van misbruik
5. Rechtstoegang

Deze worden allemaal onderbouwd door een gemeenschappelijk principe: **niet-discriminatie**. Het uitgangspunt is daarom het erkennen van **gelijkheid voor en onder de wet**, en dat alle mensen recht hebben om alle mensenrechten en fundamentele vrijheden te genieten zonder discriminatie.

Het principe van niet-discriminatie wordt uitgelegd in Artikel 5 van het CRPH, dat discriminatie op basis van beperkingen verbiedt. Deze term betekent "elk onderscheid, elke uitsluiting of inperking op basis van handicap die als doel of resultaat heeft om de erkenning, het genieten of uitoefenen, op gelijke basis met anderen, van alle mensenrechten te schaden of teniet te doen [...], met inbegrip van het weigeren van redelijke aanpassingen" (zie Definities, Artikel 2).

Merk op dat de persoon die discrimineert niet de bedoeling hoeft te hebben om te discrimineren: het volstaat dat het resultaat van hun handeling of beleid een persoon met een beperking in een nadelige situatie plaatst. Het weigeren van redelijke aanpassingen zorgt voor discriminatie, en dit betekent de "noodzakelijke en geschikte wijziging en aanpassingen die geen buitenproportionele of onnodige last veroorzaken, indien nodig in een bepaald geval, om ervoor te zorgen dat mensen met beperkingen op gelijke basis met anderen mensenrechten en fundamentele vrijheden kunnen genieten en uitoefenen."

Artikel 2 van het CRK verbiedt ook discriminatie "van elke aard, onafhankelijk van het ras, de huidskleur, geslacht, taal, godsdienst, politieke of andere overtuiging, nationale, etnische of sociale origine, vermogen, beperking, geboorte of andere status van het kind of van zijn/haar ouders of wettelijke voogd". Artikel 14 van en Protocol 12 tot het EVMR bepaalt het recht op niet-discriminatie, alsook Artikel 21 van het Handvest van Grondrechten van de Europese Unie.

Mensen met beperkingen kijken niet alleen aan tegen discriminatie op basis van hun feitelijke of gepercipieerde tekortkomingen. Het CRPH erkent ook "meervoudige of verergerde vormen van discriminatie op basis van ras, huidskleur, geslacht, taal, godsdienst, politieke of andere overtuiging, nationale, etnische, inheemse of maatschappelijke oorsprong, vermogen, geboorte, leeftijd of andere status." Voor kinderen met beperkingen omvatten deze discriminatie waarmee kinderen met beperkingen worden geconfronteerd die ook Roma/Reizigers, LHBT, Joden, Moslims, immigranten enzovoorts.

De vijf belangrijkste rechten worden nu op hun beurt geïntroduceerd, waarbij wordt gekeken naar de aard van het recht, hun bronnen in de internationale mensenrechtenwetgeving, en een interessant weetje over elk recht.

1. Leven en opgenomen worden in de gemeenschap

Aard van het recht

Elk kind heeft het recht om te leven in hun gezin of in een omgeving die doet denken aan een gezin, en om ondersteund te worden om te leven in een veilige en inclusieve gemeenschap.

Internationale mensenrechtennormen

Artikel 19 van het CRPH bepaalt het “gelijke recht van alle personen met beperkingen om te leven in de gemeenschap, met keuzes die gelijk zijn aan die van anderen.” Dit omvat de keuze rond waar en met wie men wil leven, alsook het recht om ondersteuning te krijgen voor de beperkingen, en toegang tot publieke diensten. Artikel 23 van het CRK is een oudere tekst die minder specifiek is rond beperkingen, en louter opmerkt dat kinderen met beperkingen “zouden moeten genieten van een volledig en fatsoenlijk leven, in omstandigheden die waardigheid verzekeren, zelfredzaamheid stimuleren en de actieve deelname van het kind aan de gemeenschap mogelijk maken.”

Opgenomen in dit recht is de notie dat kinderen zouden moeten worden opgevoed in hun biologisch gezin, of bij gebrek daaraan, in een regeling die lijkt op een gezin. Artikel 23 van het CRPH bepaalt dat “een kind niet tegen zijn zin zal worden gescheiden van zijn of haar ouders, behalve wanneer bevoegde autoriteiten onderhevig aan gerechtelijke controle bepalen, in overeenstemming met de geldende wetten en procedures, dat een dergelijke scheiding noodzakelijk is in het beste belang van het kind. In geen geval zal een kind worden gescheiden van zijn ouders op basis van een beperking van het kind of van één of beide ouders.” Artikel 9 van het CRK voorziet dat “een kind niet zal worden gescheiden van zijn of haar ouders tegen zijn zin, behalve wanneer bevoegde autoriteiten onderhevig aan gerechtelijke controle bepalen, in overeenstemming met de geldende wetten en procedures, dat een dergelijke scheiding noodzakelijk is in het beste belang van het kind.”

Het CRPH bepaalt ook het recht op respect voor het privé- en gezinsleven, de thuis en briefwisseling onder Artikel 8. Het recht op vrijheid wordt bepaald onder Artikel 5, die een daaruit voortvloeiende verplichting oplegt aan staten om mensen niet willekeurig te ontnemen van hun vrijheid. Een belangrijk geval is *Stanev v. Bulgaria* (2012), dat bepaalde dat het onwettelijk is voor een voogd om de plaatsing toe te staan van een man met een mentaal gezondheidsprobleem in een sociale zorginstelling en dat tegen zijn wil, waardoor hij van zijn vrijheid werd beroofd, en geen toegang meer had tot justitie. Dit geval kan relevant zijn voor de situatie van kinderen met beperkingen, aangezien volwassenen die onder voogdij worden geplaatst, juridisch gezien, in dezelfde positie worden geplaatst als kinderen, en geen wettelijk bindende beslissingen kunnen nemen voor zichzelf.

Wist u dit?

De rechten hierboven worden geschonden wanneer kmmb en hun gezinnen ondersteuningsdiensten wordt geweigerd waarmee ze zouden kunnen blijven leven in de gemeenschap. Neem nu bijvoorbeeld het geval van David, Štěpán en Miroslav, drie Tsjechische jongens met autisme, leerstoornissen en

gedragsproblemen.⁸ Naarmate ze ouder werden, vonden hun gezinnen het steeds moeilijker om hen te ondersteunen zonder hulp, en zochten ze lokale ondersteuningsdiensten op waardoor hun zonen thuis zouden kunnen blijven wonen. Ze zochten specifiek de bijstand van een lokale socialedienstenleverancier die een klein gespecialiseerd centrum dichtbij de jongens wilde bouwen. Het verzoek van de leverancier om financiële bijstand te krijgen, werd geweigerd door de regionale autoriteit, die daarentegen zijn geld gebruikte om een paviljoen her op te bouwen op een residentiële kinderinstantie. De families trokken naar het gerecht.

In eerste instantie wees de regionale rechtbank de vorderingen af, waarbij werd gesteld dat niemand het wettelijke recht heeft om sociale diensten te ontvangen. Het Hoge Administratief Gerechtshof deed deze beslissing echter teniet, en oordeelde dat kinderen een afdwingbaar recht hebben om sociale diensten te ontvangen om ervoor te zorgen dat ze samen met hun gezinnen in de gemeenschap zouden kunnen blijven leven.

2. Het recht op onderwijs

Aard van het recht

Wat ook de aard is van hun tekortkoming, elk kind heeft het recht om opgeleid te worden in een inclusieve onderwijsomgeving.

Internationale mensenrechtennormen

Artikel 24 van het CRPH stelt dat onderwijs zich zou moeten richten op de “volledige ontwikkeling van het menselijke potentieel en de waardigheid en zelfrespect, en het versterken van het respect voor mensenrechten, fundamentele vrijheden en menselijke diversiteit” (Artikel 24(1)(a)), en “de ontwikkeling door mensen met beperkingen van hun persoonlijkheid, talenten en creativiteit, alsook hun mentale en fysieke mogelijkheden, tot hun maximaal potentieel” (Artikel 24(1)(b)). Het Verdrag, dat een betekenis heeft die verder gaat dan beperkingen, slaat een brug tussen onderwijs en de deelname aan een vrije maatschappij (Artikel 24(1)(c)).

Om deze doelstellingen toe te passen, moeten regeringen eerst “het recht erkennen van personen met een handicap op onderwijs.” Het werkwoord ‘erkennen’ betekent dat de regeringen een wetshervorming moeten nastreven die moet worden omgezet in binnenlandse wetgeving dat elke persoon met een beperking “toegang kan hebben tot een inclusief, kwalitatief en vrij basisonderwijs en secundair onderwijs op gelijke basis met anderen in de gemeenschappen waarin zij leven (Artikel 24(2)(b)). De regering moet ook een wettelijk verbod uitvaardigen dat mensen met beperkingen uitsluit van inclusief onderwijs (Artikel 24(2)(a)). Deze bepalingen steunen op het recht op onderwijs in Artikel 28 van het CRK, een verslag dat 17 jaar voor het CRPH werd uitgevaardigd. Het recht op onderwijs wordt ook uiteengezet in Artikel 2 van Protocol Nr. 1 op het CRPH.

Het is veelbetekenend dat het CRPH een einde vereist aan de plaatsing van kinderen met beperkingen in afzonderlijke of afgescheiden onderwijsvoorziening, met inbegrip van speciale scholen. In de plaats hiervan is er een verplichting die op staten rust om geïndividualiseerde ondersteuning en redelijke aanpassingen te verstrekken (Artikels 24(2)(c), (d) en (e)) aan kinderen met beperkingen, zodat ze ten volle kunnen worden opgenomen in het reguliere onderwijssysteem.

⁸ MDAC, Tsjechisch Hooggerechtshof dwingt het wettelijk recht af voor kinderen met beperkingen om te leven in de gemeenschap. Beschikbaar op: <http://www.mdac.org/en/news/czech-supreme-court-enforces-legal-right-children-disabilities-live-community>

In augustus 2016 paste het CRPH comité hun Algemene Opmerking nr. 4 toe aangaande inclusief onderwijs. Algemene opmerkingen zijn gezaghebbende interpretaties van bepalingen van internationale verdragen, en die over inclusief onderwijs geeft een gedetailleerde beschrijving van wat verwacht wordt van de Staten met betrekking op het verzekeren van inclusief onderwijs voor iedereen.⁹

Wist u dit?

Onderwijs wordt beschouwd als een economisch, sociaal en cultureel recht. Zulke rechten moeten worden toegepast op basis van 'geleidelijke verwezenlijking' (Artikel 4(2) van het CRPH). Dat betekent dat dit jaar onderwijs moet worden uitgerold aan meer kinderen en op een betere manier dan vorig jaar, en dat het volgende jaar betere resultaten zal opleveren dan dit jaar. Tezelfdertijd is discriminatie op basis van beperkingen (en ook om andere verboden redenen) niet onderhevig aan geleidelijke verwezenlijking – het is onmiddellijk toepasbaar. Bijvoorbeeld, indien een kind met een beperking een onderwijsassistent nodig heeft om te leren in een school, maar dat wordt geweigerd omdat de school zegt dat ze onvoldoende middelen heeft, kan dit een tekortkoming zijn in het voorzien van redelijke aanpassingen en het principe van niet-discriminatie schenden. Een advocaat kan dus creatief gebruik maken van internationale mensenrechtenwetgeving om een rechtbank ervan te overtuigen om een lokale autoriteit te verplichten om onmiddellijk aanpassingen door te voeren om het recht van het kind op niet-discriminatie toe te passen, zelfs indien het rechtsgebied onderwijs is, wat een economisch en maatschappelijk recht is dat onderhevig is aan geleidelijke – in plaats van onmiddellijke – verwezenlijking.

3. Recht op gezondheid

Aard van het recht

Kinderen met beperkingen hebben recht op dezelfde toegang tot gezondheidszorg als andere kinderen. Ze hebben ook het recht om habilitatieve en rehabilitatieve diensten te ontvangen voor hun specifieke tekortkomingen.

Internationale mensenrechtennormen

Kinderen met beperkingen hebben het recht om "de hoogst haalbare gezondheidsnorm te genieten zonder discriminatie op basis van beperkingen" (Artikel 25 van het CRPH), en hebben het recht op gezondheidsdiensten met inbegrip van "vroeg opsporing en tussenkomst" alsook "diensten om verdere beperkingen te minimaliseren en voorkomen, ook tussen kinderen" (Artikel 25(b)). Gezondheidszorg zou moeten worden verstrekt dichtbij de gemeenschappen van mensen, ook in landelijke gebieden (Artikel 25(c)) en mensen met beperkingen zouden "dezelfde soort, kwaliteit en norm van gratis of betaalbare gezondheidszorg en programma's moeten krijgen die andere mensen krijgen, ook op het vlak van seksuele en reproductieve gezondheid en openbare gezondheidsprogramma's op basis van populatie" (Artikel 25(a)).

Rehabilitatie wordt ook uiteengezet in het CRPH. Overheden moeten "doeltreffende en geschikte maatregelen nemen, ook via de ondersteuning door leeftijdsgenoten, om ervoor te zorgen dat mensen met beperkingen een maximale onafhankelijkheid verkrijgen en behouden, volledige fysieke, mentale, maatschappelijke en professionele mogelijkheden, en volledige opname in en deelname aan alle aspecten van het leven (Artikel 26) dat "[b]egint zo vroeg mogelijk, en zijn gebaseerd op de

⁹ CRPD Comité Algemene Opmerking nr. 4 rond inclusief onderwijs, VN Doc CRPD/C/GC/4. Beschikbaar op: <http://www.ohchr.org/Documents/HRBodies/CRPD/GC/RighttoEducation/CRPD-C-GC-4.doc>

multidisciplinaire beoordeling van individuele behoeftes en sterktes" (Artikel 26(1)(a)). Zulke diensten zouden "deelname aan en opname in de gemeenschap en alle aspecten van de maatschappij moeten vernoemen, vrijwillig zijn, en beschikbaar zijn voor mensen met beperkingen en zo dicht mogelijk bij hun eigen gemeenschappen, ook in landelijke gebieden." (Artikel 26(1)(b)). Het is cruciaal dat gezondheidsbehandelingen worden verstrekt aan kinderen met beperkingen op basis van 'vrijwillige en geïnformeerde toestemming" (Artikel 25(d)) waarbij rekening wordt gehouden met hun "leeftijd en maturiteit, op dezelfde basis als andere kinderen," (Artikel 7(3)).

De CRK vermeldt ook het recht op gezondheid van alle kinderen in Artikel 24, waardoor overheden verplicht worden om "ervoor te zorgen dat geen enkel kind wordt beroofd van zijn of haar recht op toegang tot zulke gezondheidszorgdiensten." Het Handvest van de Grondrechten van de EU bepaalt dat "iedereen het recht heeft om toegang te krijgen tot preventieve gezondheidszorg en om te genieten van medische zorg onder de voorwaarden die worden bepaald door nationale wetten en praktijken" (Artikel 35).

Hoewel een recht op gezondheid niet expliciet werd erkend onder de CRPH, werd erkend dat het onrechtstreeks geldt in bepaalde omstandigheden onder Artikels 3 en 8, samen met Artikel 14.¹⁰

Wist u dit?

Het recht op gezondheid zou moeten worden onderscheiden van het recht om gezond te zijn. Er is immers geen garantie om gezond te blijven in de internationale mensenrechtenwetgeving. In deze context, volgens de Wereld Gezondheidsorganisatie, het "recht op de hoogst haalbare gezondheidsnorm" vereist een reeks maatschappelijke criteria die bevorderlijk is voor de gezondheid van alle mensen, inclusief de beschikbaarheid van gezondheidszorg, veilige arbeidsomstandigheden, geschikte huisvesting en voedzaam voedsel. Het recht bereiken op gezondheid hangt nauw samen met dat van andere mensenrechten, zoals het recht op voedsel, huisvesting, werk, onderwijs, niet-discriminatie, toegang tot informatie en participatie.

4. Bescherming tegen misbruik

Aard van het recht

De internationale wetgeving inzake mensenrechten vaardigt een absoluut verbod uit tegen foltering, onmenselijke of vernederende behandeling en bestraffing. Dit absolute verbod betekent dat, hoewel van sommige rechten in bepaalde omstandigheden kan worden afgeweken – wanneer er bijvoorbeeld gewapende conflicten zijn - foltering, onmenselijke en vernederende behandeling nooit kan worden gerechtvaardigd, in geen enkele omstandigheid. Bovendien zou iedereen met beperkingen moeten worden beschermd tegen alle vormen van uitbuiting, geweld en misbruik.

Internationale mensenrechtenwetgeving

Het verbod op foltering of wrede, onmenselijke of vernederende behandeling of bestraffing wordt besproken in het CRPH (Artikel 5), het Handvest van Grondrechten van de EU (Artikel 4) en vele VN-verdragen inzake mensenrechten, met inbegrip van het VN-Verdrag tegen Foltering, en Artikel 15 van het CRPH. Rekening houdend met hun plicht om bescherming te bieden tegen "alle vormen van uitbuiting, geweld en misbruik, inclusief hun gendergebaseerde aspecten", moeten overheden "alle geschikte wetgevende, administratieve, maatschappelijke, onderwijs- en andere maatregelen nemen om mensen met beperkingen te beschermen, zowel binnen als buiten de woning" (Artikel 16, CRPH). Het CRPH bepaalt ook dat mensen met beperkingen aan "recht hebben op respect voor zijn of haar fysieke

¹⁰ Zie bijvoorbeeld: 'Health Factsheet', Europees Hof van Mensenrechten, augustus 2016, <http://www.echr.coe.int/Documents/FSHealthENG.pdf> (bekeken op 11 september 2016).

en mentale integriteit, op gelijke basis als anderen." Het CRK verduidelijkt dat kinderen moeten worden beschermd tegen misbruik, waarbij overheden wordt opgeroepen om "alle geschikte wetgevende, administratieve, maatschappelijke en onderwijsmaatregelen te nemen om het kind te beschermen tegen alle vormen van fysiek of mentaal geweld, verwonding of misbruik, verwaarlozing of verwaarlozende behandeling, mishandeling of uitbuiting, inclusief seksueel misbruik, terwijl het wordt verzorgd door ouder(s), wettelijke voogd(en) of andere personen die de zorg voor het kind opnemen" (Artikel 19, CRK), en om "het kind te beschermen tegen alle vormen van seksuele uitbuiting en seksueel misbruik" (Artikel 34 CRK).

Wist u dit?

Het Europees Hof voor de Rechten van De Mensen beslist over de zaak *Blokhin v. Russia*, in 2016. In dat geval werd een 12 jaar oude jongen met ADHD en een blaasstoornis gearresteerd omdat hij naar verluidt zijn 9-jarige buurjongen zou hebben afgeperst. Bij zijn aanhouding werd hij in een grote lege kamer gezet zonder meubels, en moest hij zijn slaapkamer delen met zeven andere jongens. Door zijn blaasstoornis moest hij vaak plassen, maar wanneer hij vroeg om naar het toilet te mogen, werd hij gedwongen om schoonmaakwerk te doen en te wachten tot andere gedetineerden het toilet nodig hadden. In de gevangenis ging zijn gezondheid zoveel achteruit dat hij bij zijn vrijlating drie weken in het ziekenhuis terechtkwam. Het Europees Hof oordeelde dat de behandeling overeenkwam met een schending van Artikel 3 CRPH.

5. Rechtstoegang

Aard van het recht

Iedereen heeft het recht op een oplossing wanneer zijn rechten worden geschonden. Iedereen heeft het recht op een eerlijk proces indien hij beschuldigd wordt van een misdrijf, en moet eerlijk behandeld worden indien hij een slachtoffer of getuige is van een misdrijf. Met name kinderen hebben het recht om gehoord te worden en tijdens de procedure hun mening te geven.

Internationale mensenrechtenwetgeving

Het recht op rechtstoegang wordt bepaald in verschillende teksten, met inbegrip van Artikel 13 van het CRPH dat bepaalt dat dit recht 'effectief' moet zijn, en niet louter een theoretische mogelijkheid. Staten hebben de verplichting om "procedurele en leeftijdsgebonden aanpassingen te voorzien, om de effectieve rol van [een persoon] als rechtstreekse en onrechtstreekse deelnemers mogelijk te maken, ook als getuigen, in alle rechtszaken, inclusief in de onderzoeks- en andere voorbereidende fases." Hoewel er geen rechtspraak bestaat rond de betekening van "rechtstreekse en onrechtstreekse deelnemers", kan het eerste duiden op rechtzoekende en getuigen, en het tweede op juryleden, advocaten en rechters.

Rechtstelsels luisteren vaak niet naar de stem van kinderen, en Artikel 12 van het CRK bepaalt dat elk kind het recht heeft om gehoord te worden. Deze bepaling vereist dat rechtstelsels elk kind voorzien van "de mogelijkheid om gehoord te worden in alle gerechtelijke en administratieve processen waarbij het kind betrokken is, ofwel rechtstreeks, ofwel via een vertegenwoordiger of een geschikt orgaan, op een manier die voldoet aan de procedurele regels van de nationale wet."

Een ander aspect van de rechtstoegang is het recht op een eerlijk proces. Dit is een standaard burgerlijk en politiek recht en wordt, naast andere teksten, uitgelegd in Artikel 14 van het 1966 Internationaal Verdrag inzake Burgerrechten en Politieke Rechten (IVBPR) en Artikel 6 van het CRPH. De CRK voegde een recht toe dat specifiek verband houdt met kinderen in zijn Artikel 40, namelijk dat

de anonimiteit van een kind-dader te allen tijde moet worden gerespecteerd in strafonderzoeken. Bovendien heeft de jurisprudentie van de CRPH de behoefte aangeduid voor onafhankelijke vertegenwoordiging als een belangrijk element dat ervoor moet zorgen dat er toegang is tot justitie.¹¹

Met betrekking tot toegankelijkheid heeft het CRPH Comité gezegd dat “er geen effectieve rechtstoegang kan zijn indien... de diensten, informatie en communicatie die zij verstrekken niet toegankelijk zijn voor mensen met een beperking (art. 13). Vluchthuizen, ondersteunende diensten en procedures moeten allemaal toegankelijk zijn om ervoor te zorgen dat mensen met een beperking, zeker vrouwen en kinderen, effectief en aanzienlijk beschermd zijn tegen geweld, misbruik en uitbuiting (art. 16).”¹² Artikel 13(1) van het CRPH vereist van overheden dat ze actie ondernemen om effectieve rechtstoegang te verzekeren, “ook via het voorzien van procedurele en leeftijdsgebonden aanpassingen.” Redelijke aanpassingen worden hieronder besproken (hoofdstuk G, onder het principe van niet-discriminatie). Het CRPH Comité heeft gesteld dat aanpassingen moeten worden voorzien wanneer de autoriteiten op de hoogte worden gebracht dat een persoon met beperkingen enkele aanpassingen nodig heeft om zijn rechten op een gelijke basis te kunnen uitoefenen¹³. Individuele beoordelingen moeten gebeuren zodra een kind in contact komt met het justitieapparaat. Mogelijke redelijke aanpassingen kunnen de volgende zijn:

- kindvriendelijke ondervragingsruimtes;
- getuigen via videoverbinding;
- drinkwater voorzien en korte pauzes inlassen;
- toelaten dat een kind communiceert met de hulp van een vertrouwenspersoon/tussenpersoon;
- gebruik maken van gebarentaal, verbeterende en alternatieve communicatiemethodes;
- het kind ondervragen in een vertrouwde en comfortabele omgeving; en/of
- toestaan dat een vertrouwenspersoon het kind begeleidt doorheen de procedure¹⁴.

De rechten van slachtoffers moeten worden afgewogen tegenover de bescherming die de verdachten genieten. De Europese Slachtofferrichtlijn¹⁵, de richtlijnen van de Raad van Europa aangaande kindvriendelijke justitie¹⁶, en de wetsontwerpen inzake geïntegreerde systemen voor kindbescherming¹⁷ brengen allemaal normen naar voren die kinderen als slachtoffers en getuigen moeten beschermen. De bescherming voor kwetsbare slachtoffers verschilt van de bescherming van kwetsbare verdachten.

¹¹ Zie bijvoorbeeld, *Center of Legal Resources on behalf of Valentin Câmpeanu v. Romania*.

¹² Comité inzake de Rechten van Personen met een Beperking, Algemene Commentaar Nr. 2 – Artikel 9: Toegankelijkheid, 22 mei 2014 (beschikbaar op <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G14/033/13/PDF/G1403313.pdf?OpenElement>)

¹³ CPRH Comité, Algemene Commentaar Nr. 2 – Artikel 9: Toegankelijkheid, para. 26, beschikbaar online <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G14/033/13/PDF/G1403313.pdf?OpenElement>.

¹⁴ MDAC, Rechtstoegang voor Kinderen met Mentale Beperkingen: Internationale Normen en Bevindingen van Tien EU-Lidstaten, blz. 26. Beschikbaar op: <http://www.mdac.org/sites/mdac.info/files/accesstojusticechildrenws2standardsandfindingsenglish.pdf>

¹⁵ Richtlijn 2012/29/EU van het Europees Parlement en van de Raad van 25 oktober 2012 die minimumnormen bepaalt inzake de rechten, ondersteuning en bescherming van slachtoffers van misdrijven, en die de Raamwerkbeslissing van de Raad van 2001/220/JHA vervangt. Beschikbaar online op: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/TXT/?uri=CELEX%3A32012L0029>

¹⁶ Richtlijnen van het Comité van Ministers van de Raad van Europa aangaande kindvriendelijke justitie. Beschikbaar online op: <https://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/cdcj/CDCJ%20Recommendations/GuidelinesChild-FriendlyJusticeE.pdf>

¹⁷ Normen en referenties van goede praktijken door respondenten aan online publieke raadpleging rond geïntegreerde kindbeschermingsystemen (KBS), februari 2015. Beschikbaar online op: <http://ec.europa.eu/justice/fundamental-rights/files/cpspracticesstandards.pdf>. [5] Zie Suzan Van Der Aa, “Variable Vulnerabilities? Comparing the Rights of Adult Vulnerable Suspects and Vulnerable Victims onder EU-wetgeving.” *New Journal of European Criminal Law*, Vol. 7, Uitgave 1, 2016.

D. Focus: Klein Meisje

Meisjes met beperkingen kijken waarschijnlijk aan tegen bijkomende en hogere barrières als gevolg van de raakpunten tussen discriminatie op basis van leeftijd, beperking en geslacht.¹⁸ Het Bureau van de Europese Unie voor de Grondrechten ("BGR") heeft vastgesteld dat vrouwen met beperkingen waarschijnlijk veel vaker fysiek en seksueel misbruik meemaken dan degene zonder beperkingen.¹⁹ Bijna de helft van de vrouwen in de EU die ten minste één incident rond fysiek of seksueel geweld hebben meegemaakt in de kindertijd, beschouwt zichzelf als een persoon met beperkingen.²⁰

De VN heeft benadrukt: "Speciale aandacht moet uitgaan naar meisjes (inclusief het jong en opgroeiend meisje, indien van toepassing) aangezien zij geconfronteerd worden met specifieke barrières voor de rechtstoegang. Vaak hebben zij niet het sociale of wettelijke vermogen om belangrijke beslissingen te nemen over hun leven op vlakken zoals onderwijs, gezondheid en seksuele en reproductieve rechten. Ze kunnen tot een huwelijk gedwongen worden, of onderworpen aan andere schadelijke praktijken en verschillende vormen van geweld."²¹ Staten die omgaan met huiselijk en seksueel geweld is een belangrijke vereiste onder CEDAW. Een Verdrag van de Raad van Europa aangaande het voorkomen en bestrijden van geweld tegen vrouwen en huiselijk geweld (Verdrag van Istanboel) benadrukt eveneens de verplichting die Staten hebben om geweld tegen vrouwen en meisjes krachtadig te bestrijden, inclusief preventie, bescherming en vervolging.²² Artikel 39 behandelt gedwongen abortus en sterilisatie.

1. Het Vervolgen van Misbruik

Representatief geval: Strafrechtelijke vervolging van een stiefvader voor de verkrachting van zijn 13-jarige stiefdochter die ernstige verstandelijke en communicatieve beperkingen had. Ze klaagde bij haar moeder dat hij haar op zijn laptop mensen had getoond die seks hadden en haar had verkracht. Zijn sperma werd teruggevonden op haar ondergoed, en een analyse van zijn laptop toonde aan dat hij was gebruikt om naar pornosites te surfen. De verdediging van de stiefvader was dat dit nooit was gebeurd, dat zijn ondergoed in de was had gezeten met het hare en dat hij per ongeluk op porno was gestoten wanneer hij zocht naar websites voor kinderen. De vervolging was daarom afhankelijk van de verdediging van het meisje. Ze getuigde via een vooraf opgenomen video, en kreeg daarna een kruisverhoor over 5 halve dagen in periodes van 30 minuten over een liveverbinding met hulp van een assistent die een communicatie-expert was.

- Zulke zaken vervolgen is van het grootste belang, maar ze staan of vallen met bewijs. Het is daarom erg belangrijk dat juridisch experts en anderen die werken met kmmmb communiceren op een manier die het bewijs zo betrouwbaar mogelijk maakt.
- Zoals benadrukt in dit geval, was het niet aan het meisje om te veranderen, maar aan de advocaten en rechtbanken om een inspanning te leveren om zich aan te passen..

¹⁸ Zie CRPH Ontwerp Algemene Opmerking rond Vrouwen met Beperkingen (beschikbaar op <http://www.ohchr.org/Documents/HRBodies/CRPD/GC/Women/CRPD.C.14.R.1-ENG.doc>)

¹⁹ Zie FRA, "Geweld tegen vrouwen: een EU-enquête" 2014 (beschikbaar <http://fra.europa.eu/sites/default/files/fra-2014-vaw-survey-main-results-apr14en.pdf>)

²⁰ MDAC, Geweld tegen Vrouwen en Meisjes met Beperkingen, 8 maart 2014 (beschikbaar <http://www.mdac.org/en/news/violence-against-girls-and-women-disabilities>)

²¹ CEDAW Algemene Aanbeveling rond de rechtstoegang van Vrouwen, 23 juli 2015, CEDAW/C/GC/33 (para. 24) (<http://tbinternet.ohchr.org/Treaties/CEDAW/Shared%20Documents/1Global/CEDAWCGC337767E.pdf>)

²² Zie Verdrag van de Raad van Europa aangaande de preventie van en strijd tegen geweld tegen vrouwen en huiselijk geweld, 12 april 2011 (beschikbaar op <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=090000168046031c>)

2. Gedwongen Sterilisatie

Systematische vooroordelen en discriminatie tegenover vrouwen en meisjes met beperkingen leidt tot een wijdverspreide schending van hun recht om beslissingen te nemen over hun eigen lichaam, hun seksualiteit te ervaren, seksuele relaties aan te gaan, en om gezinnen te stichten en te onderhouden.

Er zijn vrouwen en meisjes met beperkingen die deze fundamentele rechten nog steeds ontzegd worden door de aanhoudende door de overheid gesanctioneerde praktijk van 'gedwongen/onvrijwillige' en 'opgedrongen' sterilisatie.

Gedwongen sterilisatie –dus sterilisatie bij gebrek aan de vrije en geïnformeerde toestemming van het individu in kwestie, met inbegrip van gevallen waarin sterilisatie werd toegelaten door een derde partij zonder toestemming van dat individu, is een gewelddaad, een vorm van sociale controle, en een duidelijke en bewezen schending van het recht om gevrijwaard te zijn van foltering²³.

De gedwongen sterilisatie van meisjes en vrouwen met beperkingen is internationaal erkend als een schadelijke praktijk op basis van traditie, cultuur, godsdienst of bijgeloof. De overtreders dienen zelden verantwoording af te leggen en vrouwen en meisjes met beperkingen die deze gewelddadige schending van hun rechten hebben meegemaakt, zijn zelden of nooit in staat om verhaal te halen bij het gerecht. Overheden hebben deze alomtegenwoordige praktijk niet erkend, noch er hun spijt over betuigd, noch compensatie aangeboden aan de getroffen vrouwen en meisjes²⁴.

De praktijk van gedwongen sterilisatie is op zich onderdeel van een ruimer patroon waarbij de menselijke en reproductieve rechten van vrouwen en meisjes met beperkingen worden geschonden. Dit omvat ook de systematische uitsluiting van de gepaste reproductieve gezondheidszorg en seksuele gezondheidsopvolging, gedwongen contraceptie en/of beperkte contraceptiekeuzes, een focus op het onderdrukken van de menstruatie, slecht beheerde zwangerschap en geboorte, selectieve of gedwongen abortus en het ontnemen van het recht om ouder te zijn²⁵.

Zulke praktijken zijn doordrongen van traditionele maatschappelijke attitudes die beperkingen blijven beschouwen als een persoonlijke tragedie, als een last en/of een reden voor medische behandeling en rehabilitatie.

E. De Vaardigheden Opbouwen om Kinderen te Vertegenwoordigen²⁶

I. Werken met kinderen

Vertrouwen en toenadering opbouwen: Vertrouwen en toenadering tussen kind en pleitbezorger is belangrijk voor het succes. Bewijs geeft aan dat kinderen het beste communiceren met wie ze

²³ Human Rights Watch, Sterilisatie van Vrouwen en Meisjes met Beperkingen: Een Briefing Paper en de referenties die hierin omvat zijn, november 2011. Beschikbaar online op: <https://www.hrw.org/news/2011/11/10/sterilization-women-and-girls-disabilities>.

²⁴ Vrouwen met Beperkingen Australië (WWDA), Dehumanised: The forced sterilisation of women and girls with disabilities in Australia, p. 8. Beschikbaar op: http://tbinternet.ohchr.org/Treaties/CAT/Shared%20Documents/AUS/INT_CAT_NGO_AUS_18673_E.pdf

²⁵ Ibid, p. 10.

²⁶ Zie "Skills Training", Rechtstoegang voor Kinderen met Mentale Beperkingen website: <http://mdac.org/A2J-training-site/skills-training/>

vertrouwen en met wie ze een goede band hebben. Om een dergelijke toenadering op te bouwen moet men:

- 1) Het ijs breken en het kind meer op zijn gemak stellen. Begin met niet-bedreigende gespreksonderwerpen – bv. Hoe het kind naar de plaats van afspraak is gekomen of het weer.
- 2) Denk aan je lichaamstaal. Je niet-verbale communicatie moet overeenkomen met je verbale aanwijzingen. Neem een open houding aan en wees verwelkomend, ontspannen en glimlach. Ga op de grond zitten met het kind en speel met speelgoed.
- 3) Bouw doeltreffende luistervaardigheden op. Het is van groot belang om goede luistervaardigheden op te bouwen, of de communicatie zal stokken. Oefen actieve luistervaardigheden – vat samen of herhaal aan het kind wat je denkt dat het bedoelt. Dit formaat geeft het kind de kans om je te corrigeren indien je het verkeerd hebt begrepen.
- 4) Werk om het vertrouwen te behouden wanneer jij en het kind apart zitten. Het is belangrijk om je band met het kind tijdens afwezigheden te behouden. Geef het kind een foto van jezelf en je contactgegevens.

Doeltreffend communiceren: Alvorens je begint te spreken met het kind, zorg ervoor dat je zijn of haar aandacht hebt. Ontdek hoe het kind graag heeft hoe je hem noemt en hoe het kind jou graag zou willen noemen (voornamen zijn vaak het gemakkelijkste). Spreek eenvoudige taal, vermijd vaktaal of juridische terminologie. Spreek in korte zinnen en bied per zin één stuk informatie aan. Toon interesse in het kind, waarbij het duidelijk wordt dat dit meer is dan gewoon een job.²⁷ Vraag het kind om uit te leggen wat het heeft begrepen/koppel terug, in plaats van te vragen “begrijp je het?” Zorg ervoor dat de documenten allemaal gemakkelijk leesbaar zijn.

In juridische procedures, neem tijd om uit te leggen wat er zal gebeuren in welke fase. Geef het kind tijd om na te denken zodat het kind de ruimte heeft om de informatie te verwerken en om hun antwoord te overdenken. Geef hem of haar ondersteuning in het lezen en begrijpen van de documenten in de rechtbank. Laat het kind zitten naast zijn pleitbezorger, verzorger, of familielid en zorg ervoor dat het kind de rechtszaak duidelijk kan volgen.

II. Kinderen met beperkingen vertegenwoordigen²⁸

Doeltreffende communicatie, vertrouwen en toenadering: Om doeltreffende communicatie op te bouwen en het ijs te breken, gebruik niet-verbale activiteiten en spelletjes (geef de bal door, bouw met blokken), maak tekeningen of lees een verhaaltje met het kind. Identificeer communicatieproblemen, erken dat bepaalde ondersteuning en aanpassingen nodig zijn om te communiceren met het kind en om zijn communicatie mogelijk te maken. Denk eraan dat je mogelijk een doeltreffende en unieke manier van communiceren en luisteren moet bedenken voor het kind. Het kan nuttig zijn om tijdlijnen, foto's en voorbeelden te gebruiken die het kind begrijpt.

Aanvaard dat er momenten van stilte kunnen zijn, en onderken alle gevoelens die worden uitgedrukt en besteed er de nodige aandacht aan. Voorzie tijd voor meer pauzes aangezien kinderen met communicatieproblemen sneller moe kunnen worden. Zorg ervoor dat je de toenadering die werd opgebouwd aanhoudt tijdens afwezigheden en geef het kind de concrete aanduiding dat je opnieuw zal spreken. Bijvoorbeeld, in één geval gaven maatschappelijk werkers die een kind met

²⁷ Red de Kinderen, “See Me, Hear Me: A guide to using the UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities to promote the rights of children p. 89 en referenties die hierin opgenomen werden. Beschikbaar online op: <http://www.savethechildren.org.uk/sites/default/files/docs/SeeMeHearMeinternalsfinal1.pdf>.

²⁸ Voor meer advies over het communiceren met kmmb, voornamelijk kinderen met autisme, zie Ruth Marchant, “Double Jeopardy? Child Witnesses with Autism, 2012 (beschikbaar op <http://www.triangle.org.uk/files/2015-12/double-jeopardy-child-witnesses-with-autism-ruth-marchant-june-2012.pdf>).

leerproblemen hielpen dat het slachtoffer was geworden van seksuele uitbuiting het meisje hun gsm-nummer en maakten ze een tijdslijn, zodat ze de dagen tot hun volgende bezoek zou kunnen aftellen.²⁹

Neem een positieve, niet-bevooroordeelde houding aan: De rechtstoegang voor kmmb begint met professionals ter zake die geloven in hun potentieel – neem een positieve, niet-bevooroordeelde houding aan. Zoals werd opgemerkt door de Engelse Crown Prosecution Service: “Betrouwbaarheid en geloofwaardigheid (van getuigen) kan worden beïnvloed door de manier waarop een slachtoffer/getuige behandeld wordt. Wanneer mensen met leerproblemen of mentale gezondheidsproblemen ernstig worden genomen en wanneer er naar hen wordt geluisterd, kunnen ze meer zelfvertrouwen krijgen en zich minder angstig voelen, en daardoor kunnen ze optimaal getuigen in de rechtbank.”³⁰ Aangezien bepaalde vooroordelen vaak onbewust zijn, kan je overwegen om een opleiding rond onbewuste vooroordelen te volgen, of een opleidingscursus rond de gelijkheid van mensen met een beperking.

III. Top Tips om te Communiceren met KMMB

1. Erken dat er een communicatie-uitdaging is, en pas je communicatie aan zodat het geschikt is voor het kind
2. Zorg voor een kindvriendelijke omgeving en zorg ervoor dat alle belangrijke vereisten op voorhand ingevuld werden (rustige en gezellige omgeving: een kamer, een park, bij het kind thuis – overall waar het kind zich ontspannen en veilig voelt).
3. Bepaal enkele basisregels.
4. Kies je woorden zorgvuldig.
5. Verwacht geen oogcontact
6. Zeg wat je bedoelt: gebruik letterlijke en eenvoudige taal.
7. Herhaal opnieuw voor de duidelijkheid.
8. Vermijd riskante en complexe vragen, vooral rond tijd.
9. Maak gebruik van spel/kunst/beelden zonder te leiden.
10. Betrek het kind bij het proces.

IV. Top Tips om Instructies te Krijgen van KMMB

1. Maak tijd.
2. Leg uit wie je bent en wat je doet.
3. Leer omgaan met vertrouwelijkheid. Leg in het bijzonder vertrouwelijkheid uit aan het kind en zorg ervoor dat je op een geschikte manier omgaat met vertrouwelijke informatie. Leg uit aan het kind welke informatie gedeeld zal moeten worden.
4. Ga er niet van uit dat het kind geen vaardigheden heeft.
5. Leg het proces en de spelers uit.
6. Volg de top tips voor communicatie.
7. Neem instructies aan op een niet-leidende manier.
8. Zorg ervoor dat ze het begrijpen wanneer ze een keuze hebben.
9. Benadruk dat je misschien niet kan krijgen wat zij willen.
10. Leg het resultaat uit.

²⁹ Zie <http://www.bbc.co.uk/news/uk-england-cambridgeshire-25659042>

³⁰ Crown Prosecution Service, Getuigen en slachtoffers met leerproblemen ondersteunen, juli 2009. Beschikbaar op: <https://www.cps.gov.uk/publications/docs/supportingvictimsandwitnesseswithlearningdisability.pdf>

F. Werken met Trauma's

Trauma

Trauma is een adaptieve respons op een bedreiging.³¹ Het zet angstsysteem in gang die dan kunnen worden geactiveerd en aanhouden nadat de gebeurtenis al achter de rug is. Specifiek beïnvloedt het de frontale kwab van de hersenen, die verantwoordelijk is voor verbale uitdrukking, organisatie, en de cognitieve functies. Hierdoor heeft trauma een invloed op het vermogen om taal te begrijpen, te verwerken en logisch te denken, en om antwoorden te communiceren. Op deze manier kan trauma een aanzienlijke invloed hebben op het vermogen van een persoon om te getuigen, rechtszaken te volgen en samen te werken met procedures.³²

Getraumatiseerde personen kunnen worden getroffen door verbonden signalen ('triggers') in hun omgeving. Mensen die werken met kmmb moeten daarom leren hoe ze moeten omgaan met kinderen met trauma, zich bewust zijn van potentiële triggers en de risico's van secundaire traumatisering.

Indicatoren

Indicaties dat een kind mogelijk lijdt aan trauma zijn de volgende:

- Zeer angstig zijn, inclusief angstaanvallen
- Aanhoudend staren of glimlachen, kan sprakeloos, doof of bevroren zijn.
- Volgzaam/beïnvloedbaar – lijkt onaanbiddig.
- Niet in staat om informatie, vragen en opmerkingen te absorberen, erover te denken of erop te reageren.
- Extreem waakzaam voor de omgeving en antwoorden van anderen; is gemakkelijk overstuur en reageert op geluiden, wat leidt tot woede-uitbarstingen.
- Zeer weinig waakzaam – onderwerpend – protesteert weinig of niet tegen wat er met hem gebeurt en kan ongeïnteresseerd/lethargisch zijn.
- Flashbacks – zintuiglijke 'hallucinaties'; het opnieuw ervaren van de traumatische gebeurtenis, ook cognitieve flashbacks: "Ik ben dom," "Het is mijn schuld", "Ik deug niet".
- Dissociatie – het afsplitsen, soms tot extreme niveaus wanneer bepaalde aspecten van hun persoonlijkheid naar boven komen. In extreme gevallen kunnen kinderen zich terugtrekken in een uitgebreide fantasiewereld waarin ze speciale krachten of mogelijkheden hebben.
- Zone in en uit, kan duizelig worden of een vertroebelde geest krijgen of black-outs krijgen.
- Vlakke stemming en kan ongeïnteresseerd/afwezig lijken.
- Lijkt in de war door wat er wordt verteld of wat er gebeurt: begrijpt geen dagdagelijkse uitdrukkingen.

³¹ Voor meer rond trauma en hoe om te gaan met een getraumatiseerd kind, bekijk de video die werd voorbereid door Dr. Eva Szeli rond het onderwerp. Beschikbaar online op: <https://drive.google.com/file/d/0By3oHyelsqfY01FNGFPaXpiOEE/view>.

³² Advocate's Gateway, Toolkit 18: "Working with Traumatized Witnesses, Defendants and Parties", juli 2015. Beschikbaar op: <http://www.theadvocatesgateway.org/images/toolkit18workingwithtraumatizedwitnessesdefendantsandpartiesjuly2015.pdf>

- Lijkt om een korte aandachtspanne te hebben: heeft het moeilijk om zich te concentreren op schrijven of lezen; herhaalt wat tegen hem gezegd wordt (echolalie).
- Lijkt wat moeite te hebben om vragen te begrijpen; doorgaans trage verwerkingsmogelijkheden, antwoordt naast de kwestie of op een onsamenvattende manier; lijkt te focussen op wat onbeduidende kleine punten zijn in plaats van belangrijke zaken.

Werken met getraumatiseerde kmmb

Bij het werken met getraumatiseerde kinderen, moet men nagaan wat men kan doen om de stress en potentiële triggers te verminderen. Zorg voor een comfortabele omgeving, maak gebruik van activiteiten om toenadering en vertrouwen op te bouwen. Wees je goed bewust van je rol en maak geen beloftes die je niet kunt nakomen. Je zou moeten vragen naar mogelijke triggers en bronnen van trauma en probeer te begrijpen of er technieken zijn dat het kind gebruikt om triggers te beheren. Neem de nodige tijd – controleer of het kind begrijpt wat er gevraagd wordt en ook het proces, geef het tijd om hun vragen te overdenken en luister.

Praktische handleiding voor gerechtelijke procedures

- De rechtbank moet de behoeften van getuigen en beklaagden in een vroege fase identificeren en het proces daar op afstemmen.
- Bezoek de rechtszaal op voorhand om het kind vertrouwd te maken met de omgeving.
- Bij het opstellen van het schema moet je je ervan bewust zijn dat er belangrijke data (triggers) zijn die moeten worden vermeden.
- Zorg voor bijstand van een vertrouwde expert.
- Zorg ervoor dat het kind pauzes kan nemen indien nodig.
- Controleer tijdens elke fase van het proces hoe het kind zich voelt en of het graag ondersteuning zou krijgen.
- Pas je taal aan en gebruik geschreven woorden, diagrammen, bodymaps³³ die allemaal kunnen helpen om gebeurtenissen te verwoorden.
- Een visueel rooster kan helpen om de gedachten te ordenen.
- Het maken van doodles of repetitieve tekeningen kan helpen om de aandacht en emoties te behouden.

G. Redelijke en Procedurele Aanpassingen

Het verschil tussen het medische en maatschappelijke model van beperkingen ligt in de perceptie van grenzen. Het **medische model** beschouwt grenzen als de tekortkomingen van een individu, en werkt op het opheffen van deze grenzen door het individu proberen te fixeren. Wanneer oplossen niet mogelijk, haalbaar of wenselijk is, wordt het individu ofwel beheerd ofwel aan zijn eigen lot overgelaten, en kan het niet ten volle deelnemen aan de maatschappij.

³³ Een bodymap voor kindbescherming wordt gebruikt om informatie te verzamelen over de fysieke verwondingen die een kind heeft ondergaan, zeker indien men vermoedt dat de verwonding er niet per ongeluk is gekomen of als gevolg van een patroon. De bodymap geeft een visueel overzicht van fysiek misbruik en helpt professionals om samen te werken wanneer ze moeten beslissen of er een veiligheidsprobleem is.

Het **maatschappelijk model** van beperkingen vertrekt van het standpunt dat het niet het individu is dat moet worden 'gefixeerd', maar ziet de grenzen in de maatschappij en wil deze opheffen, zodat een persoon met een beperking het leven op dezelfde manier kan ervaren als anderen.

Het voorzien van redelijke aanpassingen is gericht op het identificeren van grenzen die in de weg staan van een volledige en betekenisvolle deelname van kmmb aan de maatschappij in het algemeen, of het genieten van een bijzonder recht, en er dan voor zorgen dat deze grenzen worden opgeheven.

Standaarden en normen

Het recht op redelijke, procedurele en leeftijdsgebonden aanpassingen wordt ingeschreven in verschillende bepalingen van het CRPH. Zoals eerder al aangegeven is het weigeren van redelijke aanpassingen Artikel 5(2) van Staten vereist dat ze alle discriminatie verbieden op basis van beperkingen en moeten zorgen voor gelijke en wettelijke bescherming tegen discriminatie, vereist Artikel 5(3) dat Staten "alle gepaste stappen nemen om ervoor te zorgen dat redelijke aanpassingen voorzien worden."

Het recht op procedurele en leeftijdsgebonden aanpassingen wordt ingeschreven in Artikel 13 CRPH dat het recht op effectieve rechtstoegang behandelt:

"Verdragsluitende staten zullen zorgen voor effectieve rechtstoegang voor personen met beperkingen op dezelfde manier als anderen, ook door het voorzien van procedurele en leeftijdsgebonden geschikte aanpassingen, om hun effectieve rol als rechtstreekse en onrechtstreekse participanten mogelijk te maken, ook als getuigen, in alle rechtszaken, ook in de onderzoeks- en andere vroege fases."

Staten hebben de verplichting om toegankelijkheidsmaatregelen te introduceren volgens Artikel 9. Artikel 9:

"Verdragsluitende staten zullen geschikte maatregelen nemen om ervoor te zorgen dat mensen met een beperking op dezelfde manier als anderen toegang hebben tot de fysieke omgeving, tot transport, informatie en communicatie, met inbegrip van informatie- en communicatietechnologieën en -systemen, en tot andere faciliteiten en diensten die open staan of voor of verstrekt worden aan het publiek, zowel in stedelijke als landelijke gebieden."

Zoals het CRPH Comité heeft uitgelegd, is 'toegankelijkheid' verbonden met groepen, terwijl 'redelijke aanpassing' verbonden is met een individu. Dat betekent dat de plicht om toegankelijkheid te voorzien een *ex ante* verplichting is: Verdragsluitende staten moeten toegankelijkheidsmaatregelen nemen voor zij een individueel verzoek ontvangen om een plaats of dienst aan te vatten of te gebruiken³⁴. Anderzijds zijn redelijke aanpassingen persoonlijke rechten, die moeten worden toegekend wanneer de behoefte er is, maar niet noodzakelijkerwijs op aanvraag van een bepaalde partij.

De CRK heeft uitgelegd:

"[O]mgevingen en werkmethodes zouden moeten aangepast worden aan de capaciteiten van kinderen. De nodige tijd en middelen zouden vrijgemaakt moeten worden opdat kinderen goed zijn voorbereid en het zelfvertrouwen en de gelegenheid

³⁴ VN CRPH Comité, Algemene Commentaar Nr. 2 – Artikel 9: Toegankelijkheid, VN Doc CRPD/C/GC/2.

Beschikbaar op:

<http://tbinternet.ohchr.org/layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CRPD/C/GC/2&Lang=en>

*hebben om hun mening te geven. Er moet aandacht worden besteed aan het feit dat kinderen verschillende niveaus van ondersteuning en vormen van betrokkenheid nodig zullen hebben, in functie van hun leeftijd en evoluerende mogelijkheden.*³⁵

Voorbeelden van barrières om rechtstoegang te krijgen voor kinderen met mentale beperkingen³⁶

1. Toegang tot informatie en communicatie – informatie over en tijdens gerechtelijke procedures kan complex zijn en in ingewikkelde zinnen verwoord zijn. Kinderen met beperkingen zijn misschien niet in staat om de complexiteit te begrijpen, of de methode of stijl van communicatie te begrijpen, zowel schriftelijk als mondeling.
2. Fysieke toegang – tot gebouwen of rechtszalen kan moeilijk zijn voor kinderen met fysieke beperkingen, terwijl kinderen met mentale beperkingen misschien niet in staat zijn om de hoorzittingen op vaste tijdstippen te horen omdat ze geen vervoer hebben of niemand hebben die met hen kan meegaan, of geen toegang hebben om hun woning of verblijfplaats te verlaten.
3. Wettelijke barrières – het weigeren of beperken van wettelijk vermogen op basis van beperking en/of leeftijd; beperkingen op het uitoefenen van specifieke rechten;
4. Procedurele barrières – gebrek aan erkenning of bevoegdheid om te getuigen en niet-ontvankelijkheid op basis van beperking en/of leeftijd; lange duur van hoorzittingen op vaste tijdstippen kan onpraktisch zijn voor kinderen met mentale beperkingen; agressieve ondervraagstijlen of kruisverhoren, met inbegrip van het stellen van moeilijke vragen; ongeschikte communicatiemethodes; het voeren van procedures in een formele of intimiderende omgeving met een rigide en intimiderende opstelling van de rechtszaal en processen; de aanwezigheid van tegenpartijen; een complexe structuur van de rechtbanken; procedureregels rond het vereiste kader en het aanhangig maken van vorderingen en bewijzen; regels rond verschijningen in de rechtbanken; hoorzittingen; getuigenis; dienst; het opstellen en uitspreken van rechterlijke beslissingen, decreten, orders, veroordelingen, straffen, beroepen, enz. met verschillende rollen in verschillende rechtbanken.
5. Traumatisering en her-traumatisering - kinderen, slachtoffers van seksuele en op geslacht gebaseerd of ander geweld.
6. Stigmatisering, stereotypes en vooroordelen – geloofwaardigheid, bevestiging; mislukking of weigering om te onderzoeken; het gebruik van neerbuigende taal die aanleiding geeft tot stigmatisering en vooroordelen, beschaamt en intimideert het individu in kwestie en ontmoedigt hun deelname.

Doelstelling van de aanpassingen

Aanpassingen moeten zorgen voor gelijkheid, structurele en historische discriminatie compenseren, het principe van volledige en effectieve deelname respecteren, het recht op een eerlijk proces, inclusief het recht om gehoord te worden, en houden onder meer verband met het 'equality of arms' principe. Zij willen wettelijke, procedurele en andere barrières tot de rechtstoegang voor kinderen met mentale beperkingen wegnemen. Over het algemeen is het recht op aanpassingen ook in zekere mate ingeschreven in een nationale wetgeving en of grondwettelijke garanties, denken we maar aan niet-discriminatie en gelijkheid of het recht op een eerlijk proces. De doelstelling is niet om het proces voor

³⁵ UN CRK Comité, Algemene Commentaar Nr. 12: Het recht van het kind om gehoord te worden, VN Doc CRC/C/GC/12, para 134(e). Beschikbaar online op <http://www2.ohchr.org/english/bodies/crc/docs/AdvanceVersions/CRC-C-GC-12.pdf>.

³⁶ Voor meer discussie over het verzekeren van rechtstoegang voor personen met een beperking, zie: MDAC, Access to Courts and Reasonable Accommodations for People with Mental Disabilities in Uganda, beschikbaar op: http://www.mdac.org/sites/mdac.info/files/access_to_courts_in_uganda.pdf en MDAC, Justice for People with Mental Disabilities in Uganda: A Proposal for Reform of Rules of Court, beschikbaar op: <http://www.mdac.org/sites/mdac.info/files/ugandarulesofcourtproposal.pdf>.

mensen met mentale beperkingen tijdens rechtszaken te vergemakkelijken of hen te bevoordelen. Dit recht wil hen daarentegen wel de mogelijkheid geven om ten volle deel te nemen aan dit proces, in dezelfde mate als andere mensen, zonder dat hun deelname wordt ingeperkt of beperkt als gevolg van hun tekortkoming.³⁷ Het voorzien van aanpassingen moet, indien van toepassing, gepaard gaan met de noodzakelijke veiligheidsmechanismen om misbruik tegen te gaan.

Het recht om aanpassingen en garanties op toegankelijkheid

Het voorzien van aanpassingen en garanties inzake toegankelijkheid kan rechtszaken doen aanslepen. Als gevolg daarvan kunnen rechtbanken en tribunalen er in eerste instantie weigerachtig tegenover staan. Daarom zal het belangrijk zijn om de wettelijke verplichtingen en mensenrechtenaangelegenheden in een vroege fase te benadrukken.

Voorbeelden van redelijke, procedurele en leeftijdsgebonden aanpassingen die ter beschikking moeten worden gesteld van kmmb die ze nodig kunnen hebben en er gebruik van wensen te maken

- Getuigenis afnemen in ruimtes of in een omgeving die veilig en vertrouwd is voor het kind, bijvoorbeeld in kindvriendelijke verhooruimtes
- Getuigenis die op video wordt opgenomen, zodat men de ondervraging niet steeds hoeft te herhalen.
- Het houden van hoorzittingen *in camera*.
- De rechtszaal bezoeken voor het proces begint.
- Getuigenis via videoverbinding of gebruik maken van schermen in de rechtbank.
- Korte, beknopte en eenvoudige ondervraging en vragen achtereenvolgens stellen, en één tegelijk.
- Het gebruik van gemakkelijk leesbare en gemakkelijk te begrijpen taal door alle betrokken partijen in het proces.
- Hoorzittingen bij gebreke aan een formeel rechtsapparaat
- Water voorzien.
- Psycholoog/maatschappelijk werker die vraagt voor een verdaging wanneer een persoon met psychosociale of intellectuele beperkingen getriggerd wordt.
- Hulptoestellen, ondersteunende of alternatieve communicatie 'OAC' methodes, zoals grafische voorstellingen, idiosyncratische verbale of niet-verbale communicatie met en zonder een tolk waar nodig, of ondervragingen of getuigenissen door middel van een tussenpersoon die de communicatie tussen het individu en de rechtbank kan vergemakkelijken. Rechters en andere experts van het rechtssysteem zouden niet-verbale vormen van communicatie zoals spel, lichaamstaal, gelaatsuitdrukkingen, tekeningen en schilderijen moeten erkennen en er belang aan hechten.³⁸

³⁷ Bizchut, het Israel Human Rights Center for People with Disabilities, "The right of persons with intellectual, psychosocial and communication disabilities to access to justice: Accommodations in the criminal process" (2015), p. 4, beschikbaar online op <http://bizchut.org.il/he/wp-content/uploads/2015/01/Booklet-The-right-ofpersons-with-disabilities-to-access-to-justice.pdf> (bekeken op 10 juni 2015) blz.7

³⁸ VN CRK Comité,, Algemene Commentaar Nr. 12: Het recht van het kind om gehoord te worden, VN Doc CRC/C/GC/12. Beschikbaar online on <http://www2.ohchr.org/english/bodies/crc/docs/AdvanceVersions/CRC-C-GC-12.pdf>.

- Verwerpen van of flexibiliteit geven aan de interpretatie van complexe procedurele regels zoals de strikte toepassing van regels inzake het kaderen, opstellen of indienen van klachten, diensten of beroep.
- Verwerpingen of flexibele interpretatie van regels inzake tijdsbeperkingen – procedurefouten zouden niet mogen worden aangewend om een kmmb rechtstoegang te ontzeggen.
- Verwerping of flexibiliteit van procedureregels voor voorstelling van getuigenis en volgorde van getuigenis: korte verdagingen tijdens het getuigenis en/of langere verdagingen of het opnieuw inplannen van hoorzittingsdata in het licht van de gezondheidstoestand.
- Toestaan dat kinderen persoonlijke voorwerpen meenemen in de bank.
- Toegang verzekeren tot een ondersteunende persoon om individuele bijstand bij het lezen, begrijpen en invullen van papierwerk, het begrijpen van en deelnemen aan rechtbankprocedures en emotionele ondersteuning bieden tijdens de processen.
- Het opstellen van een eenvoudig, gemakkelijk toegankelijk mechanisme voor een kind met een beperking om ondersteuning aan te vragen in de vorm van redelijke, procedurele of leeftijdsgebonden aanpassingen van de rechtbank, zoals het beschikbaar stellen van een verbindingspersoon om de mogelijkheden inzake het indienen van een vordering uit te leggen.
- Van rechtbanken eisen dat ze specifiek moeten vragen of een kind met een beperking aanpassingen vereist.
- Flexibele procedures om kinderen op te vangen die moeite hebben met het kwantificeren van dingen, het lezen van de klok, het geven van doeltreffende beschrijvingen of met beperkte taalvaardigheden.

Deze lijst kan per definitie niet exhaustief zijn aangezien aanpassingen moeten worden toegespitst op het individuele kind in kwestie. De aanpassingen die vereist zijn in een bepaald geval moeten worden bepaald op individuele basis, rekening houdend met de specifieke behoeften en eigenschappen van het kind. Maar uiteindelijk moeten rechtbankprocedures en -processen voldoende flexibel zijn om te beantwoorden aan de behoeften van alle kinderen met beperkingen, om ervoor te zorgen dat ze volledig en effectief kunnen deelnemen en ze recht hebben op rechtstoegang. Aanpassingen moeten ter beschikking worden gesteld van kinderen die betrokken zijn in juridische procedures in elke hoedanigheid: als slachtoffers, getuigen of beklagden. Ze moeten worden verstrekt vanaf het begin van het juridische proces, maar moeten kunnen worden geïntroduceerd of gewijzigd tijdens het juridische proces, in functie van de behoefte.

Werken met anderen om barrières te verwijderen en aanpassingen te voorzien

Het vertegenwoordigen van kmmb en in hun naam verzoeken tot aanpassingen zal de steun vereisen van andere professionals, zoals maatschappelijk werkers, medische staf, magistraten, politie, aanklagers, enz. Zulke samenwerkingen, die het belang van het kind vooropstellen, zullen effectieve communicatie en informatie-uitwisseling vragen, respect, een gezamenlijke planning en coördinatie. Het is echter belangrijk om te benadrukken dat bij het omgaan met gevoelige onderwerpen, in het bijzonder onderwerpen inzake kinderrechten, mensen die met kinderen werken erop moeten letten dat ze voldoen aan de vereisten inzake de bescherming van de persoonlijke gegevens van het kind. De nieuwe EU General Data Protection Regulation³⁹ voorziet in de bijzondere bescherming van de persoonlijke gegevens van kinderen, rekening houdend met hun speciale kwetsbaarheid. De regulering vereist ook het gebruik van aangepast taalgebruik bij het communiceren met kinderen.

³⁹ Regulering (EU) 2016/679 van het Europees Parlement en van de Raad van 27 april 2016 inzake de bescherming van natuurlijke personen met betrekking tot de verwerking van persoonsgegevens en het vrije verkeer van zulke gegevens, en met intrekking van Richtlijn Directive 95/46/EC (General Data Protection Regulation). Beschikbaar op: <http://ec.europa.eu/justice/data-protection/reform/files/regulationojen.pdf>.

H. Middelen

Middelen

Redmiddelen omvatten de compensatie waarop een individu recht heeft zodra werd vastgesteld dat zijn of haar essentiële rechten werden geschonden. Het zijn de middelen waarmee de schending van een recht wordt voorkomen, hersteld of gecompenseerd. Doorgaans worden zij uitgesproken door een rechtbank of quasi-gerechtigd orgaan, maar ze kunnen worden overeengekomen in een schikking of worden opgelegd door automatische toepassing van de recht. Hun doelstelling bestaat erin dat ze geschikte antwoorden bieden op de schade die het slachtoffer moest ondergaan. In het geval van kmmd wiens rechten werden geschonden, kunnen de redmiddelen het volgende omvatten:

- o het kind verwijderen van een onveilige situatie;
- o ervoor zorgen dat het kind niet misbruikt wordt;
- o een verklaring door een rechtbank of relevant comité dat de rechten van het kind geschonden werden;
- o de vervolging van een vermeende overtreder;
- o de vrijlating van een kind uit een instelling mogelijk maken;
- o een kind toegang verschaffen tot onderwijs;
- o het voorzien van gemeenschapsdiensten of gezondheidszorg voor het kind; of
- o het voorzien van compensatie voor een kind (die doorgaans in een trust wordt gezet).

Voor de meeste schendingen zal er meer dan één redmiddel beschikbaar zijn. Sommige van deze middelen zullen de traditionele rechtsmiddelen van de 'harde wet' zijn, die een individu een uitvoerbare titel of ultieme uitspraak geven. De meeste middelen op binnenlands niveau zullen onder deze categorie vallen, zoals een burgerlijke vordering of een strafklacht. Op internationaal niveau zijn deze middelen eerder uitzondering dan regel, en vereisen ze een sterker internationaal engagement van de Staten. Voorbeelden van zulke middelen zijn de ECtHR en CJEU.

Andere zullen 'zacht' zijn, en soms quasi-gerechtigde middelen worden genoemd, die niet noodzakelijkerwijs uitmonden in een uitvoerbare titel, maar de situatie van het individu aanzienlijk kunnen verbeteren. Op binnenlands niveau zijn voorbeelden van een zacht middel klachten aan instanties voor gelijke kansen of verschillende comités en commissies. Op internationaal niveau zijn voorbeelden van zachte middelen speciale procedures of individuele klachten gericht aan verdragsorganen van de VN.

De keuze van middelen wordt in het juridische jargon vaak verwezen als forumkeuze.

Binnenlandse middelen

Nadat hij heeft bekeken welk middel het meest geschikt is voor de schendingen in kwestie, moet de pleitbezorger beslissen welke juridische mogelijkheden hij gaat gebruiken, aangezien niet elke mogelijkheid het gewenste middel oplevert. Binnenlandse mogelijkheden kunnen snellere en concrete middelen opleveren, terwijl internationale mogelijkheden alleen verklaringen van onwettelijkheid kunnen bieden en druk uitoefenen op onwillige regeringen. De pleitbezorger zal moeten bepalen welke het meest geschikt is, terwijl hij erkent dat in bepaalde omstandigheden het mogelijk en

aangewezen kan zijn om parallelle mogelijkheden na te streven (bv. het indienen van meer dan één klacht).

Op binnenlands vlak bestaan er verschillende mogelijkheden. Om te bepalen welke het meest effectieve middel zal opleveren, moet men onder andere rekening houden met de volgende factoren:

- o Het onderwerp: onderwijs, gezondheidszorg, maatschappelijke zorg of rechtstoegang
- o Het soort beslissing dat werd betwist en of een specifiek beroepsrecht werd getriggerd;
- o Wat het individu wil bereiken via het zoeken van verhaal;
- o De dringendheid en gevoeligheid van het onderwerp; en
- o De beschikbare financiële middelen.⁴⁰

Aangezien er tijdsbeperkingen kunnen bestaan, moet eerst de beslissing of tekortkoming worden geïdentificeerd die wordt betwist en de datum waarop ze plaatsvond, om te bepalen of een vordering nog steeds kan worden ingesteld. Daarna moet men nagaan hoeveel tijd het zou vergen om een vordering opnieuw te overwegen en of dit het geschikte middel zou opleveren (bv. indien het een dringende aangelegenheid is, kunnen bepaalde mogelijkheden om verhaal te halen zorgen voor tijdelijke genoegdoening) Mogelijke binnenlandse mogelijkheden omvatten waarschijnlijk:

- o Administratieve klachten/verwijzingsmechanismen;
- o Nationale mensenrechteninstellingen; Instanties voor gelijke kansen; kantoren van ombudsmannen;
- o Gerechtelijke procedures: lokale rechtbank, beroepsrechtbank, grondwettelijk hof (indien dit bestaat), hooggerechtshof

Men zou ook de beschikbare niet-gerechtelijke mogelijkheden voor het oplossen van betwistingen moeten overwegen.

Indien er een intentie bestaat om internationale mogelijkheden te gebruiken, moet er bijzondere aandacht worden besteed aan de vereisten van elk van de internationale mechanismen aangaande toelatingscriteria, in het bijzonder degene die betrekking hebben op de uitputting van beschikbare en effectieve binnenlandse middelen en de uiterste termijn voor indiening van de klacht, indien die er is.⁴¹

Internationale bescherming

Indien de binnenlandse middelen niet het gewenste resultaat opleveren, kunnen regionale of internationale mogelijkheden beschikbaar zijn. Deze mechanismen kunnen worden gebruikt om beslissingen en tekortkomingen van openbare instellingen en instanties alsook staatspraktijken, wetten en beleidsmaatregelen te betwisten. De meeste internationale mechanismen zullen vereisen dat de indiener van de klacht de binnenlandse middelen heeft gebruikt en uitgeput.

⁴⁰ Zie Luke Clements, *Kinderen met Beperkingen: Juridisch Handboek* (2016) §11.2 (beschikbaar <http://www.lukeclements.co.uk/new-edition-disabled-children-legal-handbook/>)

⁴¹ Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens beperkt de indiening van de aanvraag tot de tijdslimiet van zes maanden na de uiteindelijke binnenlandse beslissing. Indien een middel niet aangewend zou worden, zal de klacht worden verworpen omwille van de niet-uitputting van binnenlandse middelen. Indien een middel waarvan wordt geoordeeld dat het niet-effectief of ineffectief is wordt nagestreefd, zal de tijdslimiet eventueel vervallen, terwijl wordt gewacht op het resultaat van een dergelijk middelen. Daarom is het erg belangrijk dat men goed geïnformeerd is over middelen en de normen van het Hof op dat vlak.

1. Regionaal – Europese mechanismen

Europa heeft de rechten van individuen bepaald in het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens (EVRM) en het Handvest van de Grondvesten en heeft regionale mensenrechtenorganen opgericht waar indieners van klachten vorderingen kunnen instellen nadat zij alle binnenlandse mogelijkheden hebben uitgeput, of werden verhinderd om verhaal te zoeken.

Europees Hof voor de Rechten van de Mens (“EHvRM”)

Het EHvRM, onderdeel van de Raad van Europa, volgt op in welke mate verdragsluitende partijen overeenstemmen met de ECRH en zijn bijkomende protocol. Het EHvRM vaardigt vonnissen uit tegen Lidstaten van de Raad van Europa aangaande vermeende schendingen van het Verdrag nadat er klachten werden ingediend door individuen of andere staten. Het Comité van Ministers van de Raad van Europa is verantwoordelijk voor het toezicht op het uitvoeren van de arresten van het EHvRM. De Hoge Commissaris voor de Mensenrechten kan schriftelijke commentaren indienen en deelnemen aan de hoorzittingen als derde partij, in naam van een van de indieners, maar kan zelf geen verzoeken aanhangig maken.

Om een verzoek in te dienen bij het EHvRM moet men in eerste instantie een aanvraagformulier invullen (beschikbaar op <http://www.echr.coe.int/Pages/home.aspx?p=applicants>). De aanvraag gaat daarna door administratieve filters om de ontvankelijkheid ervan te beoordelen. De aanvraag moet worden ingediend door een persoon, niet-gouvernementele organisatie of groep van individuen die kunnen beweren dat ze slachtoffer zijn van een schending van de mensenrechten door een van de Lidstaten van het Verdrag (kan ook iemand zijn met een nauwe band met het slachtoffer). Over het algemeen moeten klachten worden ingediend nadat alle binnenlandse middelen werden uitgeput en binnen zes maanden na de uiteindelijke binnenlandse beslissing.⁴² Indien een dringender antwoord vereist is, kunnen er tussentijdse maatregelen worden aangevraagd onder Regel 39 van de Rechtsbankregels van het EHvRM.⁴³

Hof van Justitie van de Europese Unie (“HJEU”)

Het HJEU interpreteert het Handvest van de Grondrechten van de EU (dat een wettelijke status verkreeg die gelijk is aan alle verdragen binnen de EU-wetgeving toen het Verdrag van Lissabon van kracht werd in 2009). Wanneer de EU-wet wordt ingeroepen, moet de wet worden geïnterpreteerd in overeenstemming met de rechten van het Handvest. Artikel 24 van het Handvest is van belang voor kinderen, en het luidt als volgt:

“1. Kinderen hebben recht op de bescherming en de zorg die nodig zijn voor hun welzijn. Zij mogen vrijelijk hun mening uiten. Aan hun mening in aangelegenheden die hen betreffen wordt passend belang gehecht in overeenstemming met hun leeftijd en rijpheid.

2. Bij alle handelingen betreffende kinderen, ongeacht of deze worden verricht door overheidsinstanties of particuliere instellingen, vormen de belangen van het kind de eerste overweging.

⁴² Het Hof heeft een gedetailleerde Ontvankelijkheidsgids gepubliceerd, die beschikbaar is in een aantal talen, zie Europees Hof voor de Rechten van de Mens, Praktische Gids inzake Ontvankelijkheidscriteria. Beschikbaar op: http://www.echr.coe.int/Pages/home.aspx?p=caselaw/analysis/admi_guide

⁴³ Zie Europees Hof voor de Rechten van de Mens, Rechtsregels. Beschikbaar online op http://www.echr.coe.int/Documents/Rules_Court_ENG.pdf

3. Ieder kind heeft er recht op regelmatig persoonlijke betrekkingen en rechtstreekse contacten met zijn beide ouders te onderhouden, tenzij dit tegen zijn belangen indruist."

Er zijn twee manieren om zaken voor het HJEU te krijgen:

- i. **Verwijzing door een nationale rechtbank** – Een nationale rechtbank kan vragen aangaande EU-wetgeving voor een prejudiciële beslissing doorverwijzen naar de HJEU indien de antwoorden noodzakelijk zijn om een geval op te lossen per Artikel 267 van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie (VWEU). Als gevolg hiervan kan een vordering opnemen onder het Verdrag in een klacht aan een nationale rechtbank een verwijzing veroorzaken naar de HJEU en bijkomende druk uitoefenen op de nationale regering, die zich bewust zal zijn dat zijn wet zal worden herbekeken.
- ii. **Inbreukprocedures** – De Europese Commissie kan een Lidstaat voor het HJEU brengen omwille van een schending van een bepaling van de EU-wet onder artikel 258 van de HJEU. De Europese Commissie kan zulke procedures echter enkel inzetten indien het kennis heeft van de schending (bv. een initiële brief die de schending uiteenzet en ondersteunende bewijsmateriaal geeft).

Europees Comité voor Sociale Rechten ("ECSR")

Het Europees Comité voor Sociale Rechten bekijkt de overeenstemming van de Staten met het Europees Sociaal Handvest. Het Europees Sociaal Handvest (ESH) geeft een overzicht van de sociale en economische rechten die verdragsluitende Staten moeten garanderen (bv. met betrekking tot tewerkstelling, huisvesting, gezondheidszorg, onderwijs en welzijn) en zijn een aanvulling op het ECRH, dat voornamelijk burgerlijke en politieke rechten behandelt. Het Europees Sociaal Handvest werd ondertekend door alle 47 leden van de Raad van Europa. Het ECSR behandelt collectieve klachten ingediend door Lidstaten of door Internationale ngo's zoals MDAC.

Vragen die men moet stellen voor men deze mogelijkheid inzet:

- o Heeft het land zichzelf onderworpen aan het collectieve klachten mechanisme?
- o Welke versie van het ESH heeft het geratificeerd?
- o Welke artikelen heeft het geaccepteerd?

Merk op dat er voor een klacht aan de ECSR geen specifieke vereisten bestaan voor uitputting van binnenlandse middelen, noch een tijdsbeperking voor indiening. Buiten Finland echter, dat aanvaard heeft dat nationale ngo's een klacht kunnen indienen, kan enkel een beperkt aantal internationale ngo's, die erkend werden door de Raad van Europa, een klacht indienen.⁴⁴

2. Internationale mogelijkheden

Elk VN-Mensenrechtenverdrag heeft een 'verdragsorgaan' dat eronder werd opgericht. Deze organen bestaan uit onafhankelijke experts die het verdrag doen naleven en de toepassing ervan door de verdragsluitende staten opvolgen. Verdragsorganen kunnen ook een quasi-gerechtelijke rol spelen –

⁴⁴ MDAC is een van die organisaties en heeft reeds een paar klachten ingediend bij het Comité.

ze zijn immers in staat om individuele klachten te horen en genoegdoening te geven. Er zijn drie potentiële mechanisme⁴⁵ aan de hand waarvan een verdragsorgaan betwistingen tegen een toepassing van een Verdragsluitende Staat kan herzien:

- i. Individuele communicaties;
- ii. Klachten van staat tot staat; en
- iii. Onderzoeken

Het meest relevant in deze context zijn de individuele klachten.

Individuele klachten

Een individu of groep die beweert dat een verdrag werd geschonden, kan een klacht indienen, ofwel uit eigen beweging of via een vertegenwoordiger. Verdragsorganen accepteren enkel klachten tegen nationale regeringen en enkel degene die verband houden met schendingen van internationale verdragen. Het is erg belangrijk om te noteren dat een klacht niet aanhangig kan worden gemaakt tegen een land, tenzij dit het protocol heeft geratificeerd dat het klachtenmechanisme opricht⁴⁶.

Elk klachtenmechanisme van een verdragsorgaan werkt volgens zijn eigen voorwaarden – ze hebben immers niet allemaal dezelfde bevoegdheid om klachten te ontvangen, behandelen of beantwoorden, zodat de specifieke procedures van elk orgaan moeten worden bekeken. Elk verdragsorgaan kan klachten behandelen die werden ingediend door kinderen. Het proces om een klacht aanhangig te maken, ziet er zo uit:

- o Bepaal eerst het geval dat moet worden behandeld, en geef details over de vermeende schendingen, het/de slachtoffer(s), en de auteur van de klacht (een model van klachtenformulier kan worden gebruikt⁴⁷).
- o Dien de klacht in bij de Petitie-Eenheid van het kantoor van de Hoge Commissaris voor de Mensenrechten van de Verenigde Naties⁴⁸.
- o De Petitie- eenheid bekijkt de klacht om na te gaan of ze volledig is, en kan eventueel contact opnemen met de auteur om bijkomende informatie op te vragen. Zodra ze volledig is, zal de Petitie- eenheid ze doorsturen aan het relevante verdragsorgaan om na te gaan of ze ontvankelijk is.
- o Het verdragsorgaan beslist of de klacht moet worden geregistreerd en doorgestuurd aan de betrokken Verdragsluitende staat. Als dat het geval is, stuurt het de klacht door aan de Verdragsluitende staat met ondersteunende documentatie. De Staat krijgt dan zes maanden de tijd om een antwoord te formuleren.
- o Zodra de klacht, het antwoord en alle ondersteunende documenten werden ontvangen, begint het verdragsorgaan aan de behandeling ervan.
- o De beslissing zal worden gedeeld met alle betrokken partijen en is definitief. Beslissingen over de verdiensten ervan kunnen niet worden gewijzigd en er kan niet in beroep tegen worden gegaan.

⁴⁵ "Potentieel" aangezien het ervan afhangt wat er voorzien werd door het verdrag en ermee samen hangende protocollen, en of het land het verdrag en/of de protocollen heeft geratificeerd/als waar erkend.

⁴⁶ Om snel na te gaan welke VN-verdragen uw land heeft geratificeerd, kijk hier: <http://indicators.ohchr.org/> of hier: <http://tbinternet.ohchr.org/Layouts/TreatyBodyExternal/Treaty.aspx>. Om zeker te zijn dat het verdrag ten volle van toepassing is, kijk mogelijke verklaringen of voorbehouden hier na: <https://treaties.un.org/Pages/Treaties.aspx?id=4&subid=A&lang=en>.

⁴⁷ Model klachtenformulier beschikbaar op <http://www.ohchr.org/Documents/HRBodies/ComplaintFormOPICPCRCATCERD.doc> (bekeken op 11 september 2016).

⁴⁸ Meer details beschikbaar op <http://www.ohchr.org/EN/HRBodies/TBPetitions/Pages/IndividualCommunications.aspx#proceduregenerale>.

Hoewel elk verdragsorgaan zijn eigen specifieke procedures heeft, moet over het algemeen de klacht zo snel mogelijk aanhangig worden gemaakt na uitputting van binnenlandse middelen. Voorlopige maatregelen kunnen beschikbaar zijn in dringende of gevoelige gevallen. Beslissingen van verdragsorganen, hoewel ze een aanzienlijk gewicht hebben, hebben geen wettelijk bindende kracht.

Merk op dat verdragsorganen doorgaans lagere normen rond ontvankelijkheid hebben dan het evHRM. Hoewel het ECRH, alsook de VN-verdragsorganen, anti-concurrentiebedingen bevatten (wat betekent dat een klacht enkel kan worden ingediend bij één mechanisme tegelijkertijd), kan onder bepaalde omstandigheden dezelfde klacht succesvol aanhangig worden gemaakt bij één mechanisme nadat voor een ander dat mislukt was.

a. VN-Comité voor de Rechten van Personen met een Handicap

Volgens het Optionele Protocol voor de CRPD, kan het VN-Comité voor de Rechten van Personen met een Handicap (CRPD Comité) individuele communicaties in behandeling nemen die schendingen doen vermoeden van het Verdrag door Verdragsluitende Staten. De hamvraag moet daarom zijn: heeft het land in kwestie het Optioneel Protocol geratificeerd? Er is geen tijdsbeperking voor het indienen van de klachten, maar dit gebeurt best zo snel mogelijk na de uitputting van binnenlandse mogelijkheden.

b. VN-Comité voor de Rechten van het Kind

Een individuele klachtenprocedure voor de CRK wordt voorzien onder het 3e Optionele Protocol aan het Verdrag. Daarom moet de hamvraag opnieuw zijn of het land in kwestie het protocol geratificeerd heeft? In dit geval moet een klacht worden ingediend binnen één jaar na het uitputten van binnenlandse mogelijkheden (tenzij de indiener van de klacht kan aantonen waarom dit niet mogelijk was). Er bestaan speciale kindvriendelijke procedures voor klachten die onder dit Verdrag worden aanhangig gemaakt.

c. Overige comités en mogelijkheden

- Comité tegen Foltering (CTF Comité), volgt de toepassing op van het Verdrag tegen Foltering en Onmenselijke of Vernederende Behandeling of Bestrafing. Het Comité kan individuele communicaties in behandeling nemen met betrekking tot Verdragsluitende Staten die de noodzakelijke verklaring hebben gemaakt onder Artikel 22 van het Verdrag.
- Comité inzake de Uitbanning van Discriminatie tegen Vrouwen (CTUDV Comité).
- Comité inzake de Uitbanning van Rassendiscriminatie (CURD Comité).
- Comité voor de Mensenrechten – schendingen van het Internationaal Verdrag inzake Burgerlijke en Politieke Rechten (IVBPR).
- Comité inzake Economische, Sociale en Culturele Rechten ('CESCR Comité) – schendingen van het Internationaal Verdrag inzake Economische, Sociale en Culturele Rechten (IVESCR).

Onderzoeksprocedure: het aanpakken van systematische schendingen

In plaats van een individuele schending aan te pakken, zijn onderzoeken een mechanisme voor het aanpakken van wijd vertakte schendingen door een Verdragsluitende Staat. Hoewel onderzoeken misschien geen directe oplossing bieden voor een specifiek kind, kunnen zij druk uitoefenen op een regering wanneer binnenlandse mogelijkheden geen resultaten opleveren.

Onderzoeken kunnen enkel worden gevoerd in verband met Verdragsluitende Staten die de bevoegdheid van het verdragsorgaan hebben erkend om deze te voeren. Dat betekent dat Verdragsluitende Staten misschien geen onderzoeken toestaan en uitstappen op het moment van ondertekening, ratificering of toetreding tot het Optionele Protocol door een verklaring af te leggen dat zij de bevoegdheid van het Comité inzake het voeren van onderzoeken niet erkennen. Specifiek voorziet Artikel 13(7) van het 3e Optioneel Protocol tot de CRK, bijvoorbeeld in een onderzoeksprocedure. Op dezelfde manier bepaalt Artikel 8 van het Optionele Protocol tot de CRPH een onderzoeksprocedure en staat zij eveneens een uitstapmogelijkheid toe.

Een onderzoek kan worden ingesteld indien het Comité betrouwbare informatie ontvangt die aangeeft dat de rechten opgenomen in het Verdrag dat zij opvolgt systematisch worden geschonden door de Verdragsluitende Partij. De procedure is vertrouwelijk en de samenwerking van de Verdragsluitende staat zal in alle fases van het proces worden nagestreefd. Bovendien vereist de onderzoeksprocedure niet de identificatie van de slachtoffers direct, zodat er meer anonimiteit is.

Speciale procedures

Speciale procedures worden gebruikt door de VN-Mensenrechtenraad om mensenrechten in een specifiek thematisch domein of specifiek land op te volgen, te onderzoeken en af te dwingen. Zij bestaan uit individuen (Speciale Rapporteurs) of groepen experts (Werkgroepen) die de macht hebben om te antwoorden op individuele klachten van schendingen van mensenrechten. Hierdoor bestaat de mogelijkheid om informatie in te dienen bij een Speciale Rapporteur om opgevolgd te worden. De relevante thematische domeinen voor kmmb omvatten: Handicaps, Gezondheid, Onderwijs, Foltering en Geweld tegen Vrouwen⁴⁹.

Het proces omvat het verstrekken van details over het vermeende slachtoffer, de vermeende daders en wat er gebeurde met datum en plaats. De Speciale Rapporteur kan dan communiceren met de regering in kwestie via brief, waarbij ze dringend oproept tot actie of opvolging vraagt. *Dit mechanisme vereist niet van de Staat in kwestie dat zij een internationaal mensenrechtenverdrag heeft geratificeerd of voor waar erkend, noch vereist dit de uitputting van binnenlandse mogelijkheden.*

Speciale procedures zijn geen gerechtelijke of quasi-gerechtelijke mechanismen, maar kunnen dienen om bijkomende druk uit te oefenen en kunnen worden gebruikt samen met de wettelijke mogelijkheden. Dit proces kan bijvoorbeeld parallel worden uitgevoerd met binnenlandse processen en kunnen nuttig zijn om druk uit te oefenen en om als getuigenis te dienen in binnenlandse procedures.

⁴⁹ Voor meer informatie rond specials procedures, kijk a.u.b. hier:
<http://spinternet.ohchr.org/Layouts/SpecialProceduresInternet/ViewAllCountryMandates.aspx?Type=TM>.

I. Strategische Procedures

“Strategische Procedures” zijn methodes die, samen met andere tools, worden gebruikt om zorgvuldig uitgekozen gevallen naar de rechtbank te brengen om significante veranderingen teweeg te brengen in de wet, het beleid of de publieke opinie, en willen ook genoegdoening zoeken voor de cliënt. De cliënten die zijn betrokken bij Strategische Procedures zijn slachtoffer geweest van de schending van mensenrechten die veel andere mensen te verduren hebben. Op deze manier zijn Strategische Procedures gericht op een individueel geval om sociale veranderingen teweeg te brengen. Strategische Procedures zijn ook bekend als ‘impact rechtszaken’, ‘rechtszaken met publiek nut’ of ‘precedentsrechtszaken’.

Zo ervaart een kind met mentale beperkingen misbruik, aangezien er veel kinderen in het land zijn die in een gelijkaardige situatie zitten. Strategische Procedures rond dit onderwerp zouden het misbruik hekelen dat het individuele kind meemaakt, en zouden ook een invloed uitoefenen of een verandering aan een wet of beleidsmaatregel forceren (of hun toepassing), die aan de basis ligt van het misbruik om op die manier een bredere impact te hebben.

Bij de beslissing of een strategisch procederen wordt aangegaan, moeten advocaten enkele specifieke overwegingen in acht nemen om, *inter alia*, te bepalen welke verandering men wil nastreven, of een rechtszaak werkelijk de meest geëigende manier is om deze verandering te bereiken, hoe een rechtszaak dat zou doen, de risico's en voordelen van een rechtszaak en welke middelen en partnerships er nodig zijn. In deze context zal het van belang zijn om de andere stakeholders te betrekken die een belang hebben bij de zaak en de potentiële bronnen van cliënten (bv. universitaire ziekenhuizen, dienstenverstrekkers, peer support organisaties, opleidingen) (zie verdere discussie hieronder ‘intakeproces voor cliënten’).

De potentiële voordelen van het aanspannen van Strategische Procedures zijn onder meer:

- **Een precedent scheppen:** rechterlijke beslissingen kunnen de reikwijdte van verplichtingen die onderontwikkeld zijn op nationaal en internationaal niveau meer substantie geven.
- **Aanzetten tot wetshervorming:** De machten van de rechtbanken variëren van rechtspraak tot rechtspraak, maar rechtbanken kunnen in staat zijn om bepaalde wetgeving als ongrondwettelijk of onwettelijk te bestempelen, een bepaalde wet opheffen, voorlopige maatregelen nemen om een lacune in de wet op te vullen, of eisen dat de regering een schending via een wets- of beleidshervorming oplost.
- **Het debatforum bepalen:** Strategische wetgeving kan de basis leggen voor onderhandelingen en pleitbezorging rond wettelijke, beleids- en sociale verandering, waarbij het kader wordt gecreëerd voor een debat vanuit het standpunt van de mensenrechten. Zowel positieve als negatieve gerechtelijke beslissingen kunnen cruciale pleitbezorgingstools worden, waardoor men druk kan uitoefenen op politieke spelers om hervormingen door te drukken.
- **Zorgen voor de toepassing van bestaande wetten:** In heel wat jurisdicties zijn wetten niet goed toegepast of zelfs helemaal niet toegepast, tot zaken die voor de rechtbanken worden gebracht de rechterlijke macht toelaten om ze te laten uitvoeren en andere openbare en private autoriteiten verplichten om ze na te leven.
- **Bewustmaking/Opleiding:** Strategische Procedures naar voren brengen kan ervoor zorgen dat een bepaald onderwerp wordt belicht. Ze kunnen gemarginaliseerde onderwerpen legitimeren en er bewustzijn rond creëren, waardoor het mogelijk wordt om je boodschap te delen met de media, het brede publiek, politieke spelers en de gerechtelijke macht. Door aandacht te besteden aan de zaak, kan je mensen ertoe aanzetten om zich te organiseren.
- **Begunstigen de nodige macht geven:** Strategische Procedures kunnen ervoor zorgen dat slachtoffers zich sterker voelen en hun eigen lot weer in handen nemen. Het versterkt hun

stem en geeft er meer geloofwaardigheid aan, en geeft hen individuele mogelijkheden. Een positieve uitspraak kan ervoor zorgen dat andere slachtoffers opkomen voor hun eisen.

- **Het in kaart brengen van onrechtvaardigheden en de schending van rechten:** Het houdt een overzicht bij van de onrechtvaardigheden die werden ervaren. Het kan bepaalde tekortkomingen en vooroordelen in de wettelijke praktijk benadrukken en procedure die ervoor zorgt dat slachtoffers geen rechtstoegang krijgen.

De mogelijke risico's van het aanspannen van Strategische Procedures zijn:

- **Langdurig en duur:** Strategische Procedures kunnen jaren aanslepen en vrij duur zijn, waarbij er soms het risico is dat de kosten hoger uitkomen dan de baten. Wanneer een advocaat een zaak wint, is zijn/haar werk niet gedaan. De uitspraak moet worden afgedwongen om het strategische resultaat te bekomen. Dit kan ervoor zorgen dat de advocaat moet samenwerken met een wethandhavinginstantie (bijvoorbeeld het Comité van Ministers van de Raad van Europa). Indien de uitspraak positief is voor de klant maar indruist tegen de publieke opinie of de beleidspositie van de regering, is het mogelijk dat de zaak niet de verwachte impact heeft en vereist dat er wordt overgegaan tot pleitbezorgingsmethodes buiten de rechtbank.
- **Het scheppen van slechte precedentes:** Indien men de zaak verliest, kan dat resultaat een schadelijke wet of praktijk nog verder versterken.
- **Risico op schade:** Aangezien kinderen erg kwetsbaar zijn, moeten advocaten rekening houden met alle mogelijke negatieve impact die het aanspannen van een rechtszaak kan hebben op het leven van cliënten. De aard van de rechtszaak kan een zware last zijn voor het kind, met het risico dat het trauma opnieuw wordt beleefd tijdens procedures, negatieve feedback van familie, vrienden en publieke autoriteiten, het feit dat er geen garantie is op een effectieve individuele mogelijkheid, enz.

MDAC heeft tien stappen ontwikkeld van Strategische Procedures om advocaten en ngo's doorheen het proces te loodsen. Deze zijn:

1. Bepaal de algemene doelstelling en strategie voor verandering
2. Stel een 'rechtszaken' team samen
3. Creëer selectiecriteria voor de zaak
4. Plan en pas het intakeproces voor de klant toe
5. Ontwikkel een case plan
6. Voer risico-evaluaties uit
7. Creëer een ondersteuningsplan voor cliënten
8. Verzamel bewijsstukken
9. Voer de rechtszaak
10. Pas de uitspraak toe, met inbegrip van pleitbezorging en opvolgingsrechtzaken

Om elke stap op zijn beurt te volgen:

1. Bepaal de algemene doelstelling en strategie om verandering te bewerkstelligen

Rechtszaken zullen enkel strategisch zijn en echte verandering teweeg kunnen brengen indien er een duidelijke doelstelling wordt bepaald vanaf het begin. Om de doelstelling te bepalen, zouden advocaten, die samenwerken met andere stakeholders, duidelijk moeten bepalen (1) wat het probleem

is dat de rechtszaak wil aanpakken, (2) wat de onderliggende oorzaken van het probleem zijn, en (3) welke verandering er nodig is om deze oorzaken aan te pakken. Bijvoorbeeld:

- 1) **Probleem:** institutionalisering van kinderen met beperkingen;
- 2) **Onderliggende oorzaak:** discriminatie bij de toegang tot diensten op basis van gemeenschappen;
- 3) **Noodzakelijke verandering:** verandering in het beleid om discriminerende barrières op te heffen (bv. vereisten om in aanmerking te komen) en prioriteit geven aan de ontwikkeling van toegankelijke diensten voor kinderen met beperkingen

Om het proces in meer detail uit te leggen, zouden advocaten de **stakeholders** op dat domein in kaart moeten brengen. Stakeholders zouden niet beperkt mogen zijn tot pleitbezorgers van kinderrechten en van mensen met een beperking, maar zouden mogelijk ook dienstenleveranciers, ouders/voogden, beleidsmakers, rechters, advocaten en pleitbezorgers moeten omvatten, of economische, maatschappelijke en organisaties voor culturele rechten, enz. Zodra stakeholders met een gemeenschappelijk belang zijn geïdentificeerd, zouden advocaten nauwer moeten samenwerken met hen om de meest dringende schendingen en betrokken rechten te identificeren (het probleem), de wetten, beleidsmaatregelen en praktijken die aan de grondslag liggen van deze schendingen en ze mogelijk maken (de onderliggende oorzaak), en brainstormen over de verandering die nodig is om ze te elimineren en te zorgen voor de bescherming van kinderrechten (de noodzakelijke verandering). Het probleem zou een schending moeten zijn van een mensenrecht dat veel andere mensen treft.

De doelstelling die dan wordt bepaald zou het volgende kunnen omvatten:

- Het creëren van progressieve jurisprudentie die de rechten van kmmb bevordert;
- De toepassing van wetten vereisen die helemaal niet worden toegepast, of op een gebrekkige manier;
- Het intrekken/hervormen van wetten die niet overeenstemmen met de internationale mensenrechtenwetgeving;
- Ervoor zorgen dat wetten op een zodanige manier worden geïnterpreteerd en uitgevoerd die overeenstemt met de mensenrechten van kmmb;
- Druk uitoefenen zodat het beleid of de maatschappij verandert; of
- Het onderbouwen van schendingen van mensenrechten tegen kmmb.

Om de strategie voor verandering te bepalen, moet men de meest effectieve methode analyseren om de geïdentificeerde verandering in de praktijk te brengen – het zal nooit enkel een rechtszaak zijn, maar bijkomende tools met zich meebrengen. Denken we maar aan lobbywerk, media en communicatie, de ontwikkeling van vaardigheden en/of research. De vereiste hulpmiddelen zouden ook moeten worden overwogen, met inbegrip van human resources, tijd, juridische en veldonderzoek, inhoudelijke expertise, communicatie-expertise, materiaal voor pleitbezorging, financiering, reistijd en kosten, en tolkwerk/vertaling. Benchmarks zouden moeten afgemeten waaraan de vooruitgang kan worden afgetoetst. Het bereiken van een positieve gerechtelijke beslissing kan het voorwerp uitmaken van een dergelijke benchmark, maar veranderingen kunnen ook worden afgemeten aan:

- Processen voor beleidsverandering die aan de gang zijn;
- Politieke discussies en discussies in de burgergemeenschap, pleitbezorging, en campagnes die het bewustzijn verhogen die engagement voor het probleem tonen;
- Media-aandacht, ook op sociale media;

- Referenties naar de jurisprudentie door rechtbanken in andere jurisdicties;
- Invloed in diplomatieke of intergouvernementele processen en referenties door internationale organen; en
- Referenties door de academische wereld en andere.

Ten slotte zouden de risico's die eigen zijn aan de globale strategie moeten worden beoordeeld en zouden er antwoorden moeten worden ontwikkeld (zie hieronder).

2. Bouw een team op voor rechtszaken

Vorm een team dat de impact kan maximaliseren door de vaardigheden en expertise optimaal in te zetten. Het is belangrijk dat advocaten erkennen dat de beste strategische resultaten worden behaald in samenwerking met andere experts. Idealiter zal het team volledig of gedeeltelijk uit de volgende mensen bestaan: lokale mensenrechtenadvocaat, lokale ngo, internationaal advocatenkantoor, internationale juridische en andere experts, INGO (zoals MDAC).

- De lokale advocaat is verantwoordelijk voor het voeren van binnenlandse rechtszaken, inclusief het vinden van een mogelijke pool van cliënten, instructies opvolgen, het zoeken naar getuigen.
- De lokale ngo zorgt voor introducties aan potentiële cliënten, staat de advocaat bij in het contacteren en opbouwen van vertrouwen, maakt de toegang tot instellingen gemakkelijker, verstrekt/wijst cliënten door naar niet-juridische ondersteuning.
- Het internationale advocatenkantoor kan zorgen voor assistentie met research, het opstellen van juridische documenten, en het opbouwen van argumenten.
- Internationale experts en nationale mensenrechteninstellingen⁵⁰ kunnen *amicus curiae* voorleggingen verzorgen, materiaal leveren voor internationale publiciteit.
- De internationale ngo kan helpen met het kaderen van strategische problemen, het ondersteunen van internationale pleitbezorging, internationale experts zoeken, input geven voor voorleggingen, en het opvolgen van de langetermijnpact.

3. Creëer selectiecriteria voor de zaak

Bepaal de factoren die gebruikt zullen worden om de zaak te selecteren. Bijvoorbeeld, de criteria van MDAC:

Sterkte

- Zijn er sterke bewijzen om de zaak te ondersteunen?
- Welke procedurele drempels kunnen er opduiken binnen de rechtszaak en hoe zullen deze worden aangepakt, bv. statuut van beperkingen, kwesties van de status, kwesties van jurisdictie?

Potentieel

- Vertegenwoordigen de feiten van het geval een ruimer probleem dat een invloed heeft op andere mensen die mogelijkterwijs kunnen profiteren van een positief resultaat?
- Waarom is het belangrijk om nu een rechtszaak aan te spannen rond dit probleem?

⁵⁰ Gelieve op te merken dat bepaalde mensenrechteninstellingen ook mandaten hebben om individuele klachten te onderzoeken, en beschouwd kunnen worden als een potentiële mogelijkheid voor het uitvaardigen van klachten.

- Waarom is een rechtszaak de juiste actie om te nemen (in plaats van bv. pleitbezorging of het verhogen van het bewustzijn)?
- Hoe gemakkelijk kunnen de media en het algemene publiek de zaak begrijpen?

Toegevoegde waarde

- Welke toegevoegde waarde creëert het rechtszaakteam voor de potentiële argumenten?
- Welke ondersteuning kan het team bieden voor de ontwikkeling van de rechtszaakstrategie, met inbegrip van de pleitbezorging, media- en communicatie-elementen?

Relevantie

- Welke doelstellingen en betrachtingen ondersteunt de zaak, en hoe goed?

Bronnen

- Welke ngo's en andere organisaties voeren al pleitbezorging uit, de ontwikkeling van vaardigheden, research, bewustzijn of andere activiteiten rond dit probleem in het land? Welke ondersteuning zouden zij kunnen bieden?
- Welke rol kunnen *pro bono* advocaten en internationale advocatenkantoren spelen in het ondersteunen van de zaak?

Ethische overwegingen

- Is het waarschijnlijk dat er negatieve gevolgen zullen zijn voor de cliënt (bv. indien zij woont in een instelling) en indien dat zo is, kunnen deze verminderd worden?
- In welke mate kunnen de juridische belangen van de cliënt indruisen tegen het strategische belang van de advocaat/instelling in de zaak?

Deze vragen kunnen worden beantwoord aan de hand van:

- een diepgaande analyse van bestaand bewijsmateriaal;
- spreken met de cliënt, instelling, vrienden, familie, voogd of andere relevante partijen om te kijken welke andere bewijsstukken er nog beschikbaar kunnen zijn;
- brainstormen met het rechtszaakteam rond bewijzen, procedurele problemen die kunnen opduiken, en wethandavingsmechanismen;
- werken met een vertrouwde vertrouwenspersoon en/of gebruik maken van kind- en beperkingsvriendelijke technieken om de cliënt te interviewen om informatie te verkrijgen rond bv. verwachtingen, het verzekeren van gedegen voorlichting, het uitleggen van rechtbankprocessen, het verkrijgen van details over schendingen, enz.;
- brainstormen met andere stakeholders over de reikwijdte en perimeter van het probleem en waarom een rechtszaak noodzakelijk en gepast is; en/of
- het invullen van een specifiek voorstelformulier rond een bepaalde zaak.

4. Plannen en toepassen van een intakeproces van een cliënt

Hoewel veel jurisdicties toelaten dat een rechtszaak wordt aangespannen door een ngo of advocaat zonder een specifieke cliënt indien de zaak betrekking heeft op schendingen van de mensenrechten, hebben grondwettelijk recht of een domein van bijzonder openbaar belang, een rechtszaak in naam van een specifieke cliënt veel meer mogelijkheden om de gewenste doelstelling te bereiken. Tezelfdertijd moet men eerst de doelstellingen bepalen en dan de cliënten vinden, anders loop je het

risico dat je geen sterke doelstellingen, feiten of bewijzen hebt, wat de resultaten en invloed op de helling kan zetten.

Daarom zullen advocaten die een strategisch procederen nastreven proactief cliënten moeten zoeken die hun zaak naar de rechtbank willen brengen, die sterke bewijzen kunnen aanvoeren, en wiens verhalen de schendingen weerspiegelen die de rechtszaak wil aanklagen. Manieren om cliënten te vinden zijn onder meer:

- Verwijzingen van ngo's;
- Verwijzingen van peer group organisaties;
- Verwijzingen van dienstenleveranciers zoals scholen, residentiële instellingen, maatschappelijk werkers, psychiaters of psychologen;
- Verwijzingen van organisaties voor juridische hulp of bijstand, met inbegrip van advocatenassociaties, advocatenkantoren of centra voor rechtsbijstand van universiteiten;
- On-site bezoeken naar plaatsen waar potentiële cliënten wonen of tijd doorbrengen, bv. het opvolgen van kinderinstanties;
- Het linken naar bestaande research, de ontwikkeling van vaardigheden of andere projecten, zoals degene die hotlines ondersteunen;
- Opleidingsprogramma's of ronde tafels voor groepen van potentiële cliënten of hun families;
- Meetings of conferenties met geïnteresseerde pleitbezorgers.

Wanneer een potentiële cliënt gevonden is, zouden de selectiecriteria voor de zaak moeten worden toegepast om na te gaan of hun zaak geschikt is om te dienen als strategisch procederen.

Procederen voor de rechten van elk kind zou steeds in het beste belang moeten zijn van het kind, wat betekent dat men het kind zorgvuldig zou moeten interviewen, alsook alle relevante verzorgers, voogden, familieleden, enz. om de omstandigheden van het kind te begrijpen, alsook de risico's voor het kind dat betrokken is bij de rechtszaak, waarbij eventuele temperende maatregelen moeten worden overwogen en beoordeeld. De wil en de voorkeuren van het kind moeten worden bepaald in overeenstemming met hun recht om deel te nemen aan beslissingen die een invloed op hen hebben en hun evoluerende capaciteiten (Artikel 12 CRK). Advocaten moeten steeds hun lokale en nationale ethische normen volgen. Het kind (en zijn/haar familie) moet ervan bewust gemaakt worden dat hun zaak zal worden aangenomen om een strategische doelstelling na te streven, alsook hun eigen individuele doelstellingen en uitdrukkelijke toestemming die hiervoor werd gegeven.

5. Een plan voor de zaak ontwikkelen

Stel een plan op voor de zaak, waarbij minimaal het volgende wordt aangepakt:

- Forumkeuze – Advocaten zouden het beste forum moeten kiezen om oplossingen te bereiken en ervoor te zorgen dat internationale mogelijkheden beschikbaar blijven;
- Vereisten om binnenlandse mogelijkheden uit te putten;
- Beschikbare mogelijkheden;
- Het noodzakelijke bewijs en hoe het te verzamelen of te creëren;
- Waar bijkomende expertise waardevol kan zijn (bv. rond internationale rechtselementen of van een expert in een specifiek domein zoals onderwijs, kinderrechten, huisvesting of foltering);
- Welke getuigen vereist zullen zijn;
- Welke menselijke en financiële middelen noodzakelijk zullen zijn, en hoe ze verzekerd werden; en

- Of opvolgende rechtszaken noodzakelijk zullen zijn om een finale uitspraak toe te passen en/of de algemene doelstelling te bereiken, bv. indien burgerlijke rechtszaken enkel kunnen worden aangespannen na het voltooien van het strafproces of indien de rechtszaak in eerste instantie een verklaring van een schending van een instantie voor gelijke kansen moet hebben vooraleer een burgerlijke vordering kan worden ingesteld.

6. Risico-evaluaties uitvoeren

Het brainstormen over risico's met het rechtszaakteam en ze op papier uitwerken wordt belangrijker bij strategische procedures waarbij het risico niet uitsluitend betrekking heeft op de individuele zaak, maar waarbij een ruimere strategische doelstelling wordt nagestreefd. Het zal aangewezen zijn om een risicobeheersplan te ontwikkelen dat specifiek is voor de procedurestrategie. Identificeer en onderbouw risico's die momenteel te voorzien zijn voor elk aspect van de strategie, zodat ze kunnen worden opgevolgd en bijgewerkt in de loop van de procedure. Bepaal acties die de waarschijnlijkheid verminderen dat elk risico uitkomt, en om de effecten ervan te temperen. Sommige relevante risicocategorieën zijn:

1) Met betrekking tot de cliënt

- Proceduremoeheid/de cliënt die zich terugtrekt;
- Hoge ondersteuningsbehoeften;
- Conflict tussen individuele vs. strategische belangen;
- Verandering in de omstandigheden van de cliënt op het vlak van mentale gezondheid, maatschappelijke positie, of andere;
- Vergelding/intimidatie

2) Juridisch

- Het overrulen van voorgaande beslissingen;
- Het scheppen van een slecht precedent;
- Het zakken onder internationale normen;
- Procedurele afwijzing van de zaak;
- Toekenning negatieve kosten/bestrafingskosten

3) Strategisch

- Reputatieel;
- Gebrek aan middelen;
- Stakeholder conflicten;
- Negatieve impact voor begunstigden (te voorziene schadelijke gevolgen van procedure) (bv. instellingen sluiten met geen alternatieven voorzien voor verblijvers);
- Politiek/wetgevend;
- Niet-overeenstemming met uitspraak (beperkte strategische impact, niet-overeenstemming van de staat, wetgevende verandering na de procedure, enge interpretatie van de uitspraak).

7. Creëer een ondersteuningsplan voor de cliënt

Wanneer een procedure wordt aangespannen in naam van een kmmb, zal u waarschijnlijk een kind vertegenwoordigen dat kwetsbaar is voor uitbuiting/misbruik of al een tijd niet ondersteund wordt. Hoewel het niet de rol is van de advocaat om niet-juridische ondersteuning te bieden, is het belangrijk dat zij het kind informatie kunnen geven over de manier waarop zij de ondersteuning kunnen krijgen die ze nodig hebben. De advocaat zou in staat moeten zijn om de behoeften van het kind te

identificeren, deze te bespreken met het kind, een plan op te stellen voor ondersteuning, en het daarna op te volgen en indien nodig te reviseren. De zorg voor de cliënt en ondersteuning zullen een invloed uitoefenen op het resultaat van de procedurevoering.

8. Bewijzen verzamelen

Verzamel bewijs en ondersteunende documentatie. Dit kan inhouden dat men de plaatsen bezoekt waar de schendingen gebeurden en er foto's van neemt, men interviews uitvoert, aanvragen indient om toegang te krijgen tot documenten en computerbestanden, of de vrijheid om informatieaanvragen in te dienen. Bewijzen kunnen het volgende omvatten:

- o Medische verslagen of onderwijsrapporten/tests;
- o Foto's van de instelling en voorwaarden;
- o Verslagen van de onafhankelijke instellingen;
- o Digitale bewijzen (e-mailcorrespondentie, browsergeschiedenis, enz.)
- o Statistische bewijzen (vaak noodzakelijk in gevallen van discriminatie);
- o Situeringstesten⁵¹;
- o Getuigenis van de slachtoffers; en/of
- o Getuigenissen van andere getuigen (familie, kinderen die in een gelijkaardige situatie zitten, onderwijsstaf, leraars, ondersteunende mensen);
- o Elke andere vorm van bewijs die geschikt is voor de situatie.

9. De procedure voeren

Onderzoek, schrijf en bewerk voorleggingen, en dien daarna het geval in, waarbij wordt gecoördineerd met het rechtszaakteam. Het is mogelijk dat er verschillende klachten worden ingediend indien er meer dan één gerechtelijke of quasi-gerechtelijke jurisdictie beschikbaar is, bv. strafrechtelijke, burgerlijke of administratieve vorderingen. De advocaten zouden moeten overwegen om amicus curiae stellingnames in te dienen indien dit de rechtbank kan bijstaan. Zorg ervoor dat binnenlandse mogelijkheden uitgeput zijn vooraleer men een beroep doet op internationale mogelijkheden. Zorg tijdens de procedure voor een nauwe coördinatie met de mensen die hulp bieden met de pleitbezorging en communicatie.

10. Uitvoering van de uitspraak met inbegrip van pleitbezorging en opvolgingsrechtszaak

In de fase van de eindbeslissing wordt de rechtszaak zelf afgesloten, de strijd om de erkenning van een recht is dan echter verre van klaar. Na de uitspraak kunnen er verdere stappen nodig zijn om ervoor te zorgen dat de beslissing wordt toegepast en de doelstelling wordt bereikt. Deze stappen kunnen het volgende omvatten: opvolgingsprocedures, pleitbezorging om het beleid en de wet te hervormen, bewustmaking en activiteiten om de vaardigheden op te bouwen, en een mediastrategie.

1) Opvolgingsprocedures

⁵¹ Situationeel testen is een bijzondere techniek om bewijzen te verzamelen die het vaakst wordt gebruikt om discriminatiegevallen te bewijzen. Om meer te weten te komen over situationeel testen zie bv. Isabelle Rorive, *Proving Discrimination Cases – the Role of Situation Testing*, Centre for Equal Rights and Migration Policy Group, 2009. Beschikbaar online op: <http://migpolgroup.com/public/docs/153.ProvingDiscriminationCasesTheRoleofSituationTestingEN03.09.pdf>

Soms wordt met de afsluiting van een bepaalde vordering een verdere procedure aangewezen voor verdere actie.

Deze bijkomende procedure kan in naam zijn van dezelfde cliënt, om hun positie te versterken of hun vordering uit te breiden, of als de volgende stap om ervoor te zorgen dat ze hun rechten kunnen genieten. Indien bijvoorbeeld in de eerste fase van een procedure een persoon uit een instelling wordt gehaald en in staat wordt gesteld om in de gemeenschap te wonen, maar geen gemeenschapsgebaseerde diensten krijgt, kan de volgende fase erin bestaan om een procedure te voeren om ervoor te zorgen dat de diensten beschikbaar zijn.

Op andere momenten kan een bijkomende procedure noodzakelijk zijn om de vordering van de eerste cliënt opnieuw te benadrukken en te versterken, of om ruimere en systematische oplossingen te verzekeren. In een bepaald geval wordt bijvoorbeeld een precedent verkregen voor een eerste zaak, en de verkregen oplossing is een individuele oplossing die enkel voor die zaak geldt. Indien echter een groot aantal personen in een gelijkaardige situatie zit, kan er een opvolgingsprocedure worden geregeld zodat beleidsmakers zich bewust zijn van een groter probleem, waardoor systematische in plaats van individuele oplossingen worden nagestreefd.

2) Pleitbezorging om het beleid en de wet te hervormen

Procedures worden enkel strategisch indien dit gevolgd wordt door afdoende pleitbezorgings- en beleidsmaatregelen. Pleitbezorging kan de vorm aannemen van verschillende bijdragen tot debatten op nationaal en internationaal niveau, het organiseren van campagnes, protesten, of het trekken van de aandacht van relevante stakeholders op andere manieren, met inbegrip van beslissingsnemers en mensen die een verplichting dragen. Deze activiteiten dienen contextspecifiek te zijn en te worden gecoördineerd met procedures. De pleitbezorging kan beginnen in verschillende fases van de procedurevoering, maar krijgt zeker tractie zodra de procedure finaal is. Om een succesvolle pleitbezorging te voeren, hoeft het uiteindelijke resultaat van een procedure niet noodzakelijkerwijs het vaststellen van een schending te zijn.

In zekere mate zullen niet-juridische vormen van pleitbezorging afhankelijk zijn van het succes van de procedurevoering. Indien de procedurevoering succesvol is, zullen de bevindingen daarvan moeten worden gebruikt om het publiek te informeren of het beleid te bepleiten. Op die manier wordt er druk uitgeoefend op de beleidsmakers om hervormingen in gang te zetten. De mogelijkheid (of bedreiging) van verdere procedurevoeringen met gelijkaardige gevolgen kan worden gebruikt als argument ter ondersteuning van ruimere hervormingen in tegenstelling tot individuele oplossingen. Er zijn bijvoorbeeld duizenden kinderen die in speciale scholen zitten in plaats van in inclusieve, en staten kunnen verschillende excuses opwerpen om een dergelijke situatie te bestendigen, die uiteraard indruist tegen het CRPH. Procedurevoering kan ervoor zorgen dat één enkel kind wordt aanvaard in een klassieke school, maar deze procedurevoering heeft een bepaalde kostprijs. In de meeste jurisdicties zal de verweerder (de Staat) de opdracht krijgen om de kosten van de procedure terug te betalen aan het kind, en mogelijk ook worden veroordeeld tot het betalen van schadevergoeding. Deze kost kan in een afzonderlijk geval verwaarloosbaar zijn. Indien deze echter wordt vermenigvuldigd met het totaal aantal kinderen in speciale scholen, wordt het argument voor inclusief onderwijs financieel meetbaar, en een dergelijk argument kan dan succesvol worden aangewend om te pleiten voor veranderingen in het onderwijssysteem.

Indien de procedurevoering niet succesvol is, kan ze wijzen op achterpoortjes in de wet, die de meest kwetsbare niet beschermen en de aandacht vestigen van de beleidsmakers op het feit dat kmmb geen bescherming krijgen, zelfs met alle internationale garanties van de geldende mensenrechtenwetgeving.

3) Bewustmaking en het opbouwen van vaardigheden

De media hebben doorgaans niet erg veel interesse in de zaken die kmmb aanbelangen. Ze hebben echter wel interesse in een strijd tussen David en Goliath. Wanneer de zwakke de sterke voor de rechtbank daagt, kan dit doorgaans rekenen op media-aandacht. De invalshoek kan steeds worden aangepast, afhankelijk van het feit of de procedure succesvol was of niet, maar de zaak van David en Goliath blijft belangrijk.

Tezelfdertijd kan men vooruitgang boeken inzake mensenrechten via programma's die vaardigheden opbouwen, in het bijzonder na een succesvolle procedurevoering. Dit kan bijvoorbeeld gericht zijn op makers van wetten of beleidsmakers, frontline dienstenverstrekkers, leden van de wetgevende macht, advocaten, enz.

Twee voorbeelden van strategische procedurevoering:

- o *MDAC v. Bulgaria*: MDAC diende een collectieve klacht in tegen Bulgarije bij het Europees Comité voor Sociale Rechten (ECSR), waarbij werd opgeworpen dat de Bulgaarse regering er niet in was geslaagd om onderwijs aan te bieden voor maar liefst 3000 kmmb. De ECSR sprak zich uit in het voordeel van MDAC, waarbij ze de inspanningen van de Bulgaarse regering om kmmb op te leiden beschreef als "overduidelijk ontoereikend in het huidige tempo". **Impact**: de Bulgaarse regering begon met hervormingen en sloot verschillende instellingen die geen onderwijs aanboden.
- o *V.I. (Moldavië) – V.I.*, die een milde vorm van mentale achterstand heeft, werd onder voogdij geplaatst van zijn oom nadat hij had gezien dat zijn vader zijn moeder had gedood, toen hij 5 jaar oud was. Toen hij 12 was, weigerde zijn oom om nog langer voor hem te zorgen en werd hij opgenomen in een psychiatrisch ziekenhuis. Terwijl hij in het ziekenhuis lag, had hij geen contact met kindbeschermingsdiensten, familieleden of gelijk welke juridische bijstand. Gedurende bijna twee maanden werd hij als straf geplaatst in een verpleegzaal met volwassen mannelijke patiënten met ernstige mentale beperkingen, en werd hij tweemaal aangevallen. Als gevolg daarvan bleef hij de hele nacht wakker uit vrees voor zijn veiligheid, en verloor volledig zijn eetlust. Hij begon zelfmoordgedachten te krijgen. Het geval kwam ter ore van een MDAC partnerorganisatie in Moldavië via de Ombudsman van de Mensen. **Doelstelling van de (hangende) procedure**: oplossingen verkrijgen voor V.I. en de strafrechtelijke en/of burgerlijke aansprakelijkheid bepalen voor foltering in psychiatrische ziekenhuizen, en aantonen dat de lokale autoriteiten gefaald hadden om zulke daden te controleren en te voorkomen.